فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی
سال بیست و سوم، شماره ۷۴، تابستان ۱۳۹۴، صفحات ۲۳۳-۱۹۳

بررسی موانع و محدودیت‌های داخلی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

(مطالعه میدانی ۳۰۰ طرح سرمایه‌گذاری خارجی تحت پوشش قانون سرمایه‌گذاری)

واقف بهروزی مفروزلو
دانشجوی دکتری سیاستگذاری عمومی دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز (نویسنده مسئول)
Vaghef.beh@gmail.com
علیرضا سلطانی
استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز
Soltani12@gmail.com
مسعود میرزایی
مدرس دانشگاه نور طوبی
masoudmirzaei46@gmail.com

چکیده

در سال‌های اخیر، کشور ایران در کنار سایر کشورهای جهان و با توجه به امتیازات ویژه سرمایه‌گذاری خارجی تلاش‌های زیادی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی به عمل آورده است. به‌رغم این تلاش‌ها، با توجه به پتانسیل‌های فراوان، ظرفیت‌ها و موقعیت ژئو استراتژیک ایران در مقایسه با کشورهای دیگر دارای پتانسیل‌های ضعیف و نامناسب، نتیجه شایانی حاصل نشده و میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی ایران، نسبت به توانمندی‌های آن، بسیار پایین بوده است .

این موضوع یعنی تلاش زیاد و عدم کسب نتیجه متناسب، به چالش اساسی پیش‌روی تصمیم‌گیرندگان اقتصادی کشور تبدیل و بررسی‌های متعددی برای آسیب‌شناسی این موضوع انجام شده است. از یک‌سو، مطالعاتی به این نتیجه رسیده‌اند که با توجه به فضای سیاسی بین‌المللی، به‌ویژه تحریم‌های بین‌المللی اعمال شده در سال‌های اخیر باعث می‌شود تلاش‌های ایران به نتیجه درخور توجهی نایل نشود و مخالفان نظام ایران از هرگونه ابزاری استفاده می‌کنند تا مانع سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران خارجی در ایران شوند. از سوی دیگر، عده‌ای معتقدند موانع و محدودیت‌های داخلی و بوروکراسی زاید اداری مانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌شود و چنانچه این موانع برطرف شود، جذب سرمایه‌گذاری خارجی ایران بیشتر می‌شود. نقطه اشتراک هر دو طیف صاحب‌نظران مذکور، این است که هیچ‌کدام تاکنون به‌صورت میدانی بررسی نکرده‌اند که وضعیت طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ایران چگونه بوده و علل عدم موفقیت آنها در چه زمینه‌ای است؟

این پژوهش ضمن توجه به عوامل تأثیرگذار در جذب سرمایه‌گذاری خارجی و، همچنین، آثار مثبت و منفی سرمایه‌گذاری خارجی بر کشور میزبان، بیش از ۳۰۰ طرح سرمایه‌گذاری خارجی را یکایک و به صورت میدانی مورد بررسی قرار داده و موانع پیش روی آنها را شناسایی، بررسی، پالایش و تحلیل نموده است.

طبقه‌بندی JEL : *F31 , F23 , F21 , E22.*

واژه‌های کلیدی: *اقتصاد ایران، محدودیت‌ها، سرمایه‌گذاری خارجی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی.*

---

* **تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۲/۱** **تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۳/۳۱**

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

۱. مقدمه

با توجه به نقش مهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، همهٔ کشورها برای جذب این نوع سرمایه تلاش می‌کنند. بازار جهانی جذب این سرمایه‌ها، بسیار رقابتی است. این رقابت به ویژه میان کشورهای در حال توسعه، با توجه به لزوم دستیابی سریع به توسعه و کمبود منابع ملی، بیشتر است (شاه آبادی و ...، ۱۳۸۵).

در دهه‌های اخیر به طور میانگین حدود ۱۲ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور به سرمایه‌گذاری اختصاص یافته است (حسین‌زاده بحرینی و ...، ۱۳۸۳). میزان سرمایه‌گذاری خارجی به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های اقتصادی کشورها به‌شمار می‌رود. اما کشور ما در این مهم با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های خود جایگاه مناسبی در جهان نداشته و در جهت شناسایی دلایل این عقب‌افتادگی نیز عزم مشخصی در کشور شکل نگرفته است. بنابراین، ارزیابی و آسیب‌شناسی موضوع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران به‌صورت عملیاتی و کاربردی و تلاش برای ارائه راهکارها و رفع موانع و محدودیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی ضروری به نظر می‌رسد.

نوشته حاضر، به بررسی موانع و مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته و با مدّ نظر قرار دادن هدف، ضمن اشاره به مبانی نظری در باب سرمایه‌گذاری خارجی، مفاهیم مرتبط با آن، شرایط و عوامل مؤثر بر جذب آن و آثار سرمایه‌گذاری خارجی بر کشور میزبان، به صورت خلاصه، به پیشینه سرمایه-گذاری خارجی در ایران اشاره می‌نماید.

در گفتار اصلی این بررسی، نتایج بررسی‌های میدانی موانع و مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی در ایران به‌صورت دسته‌بندی و پالایش شده، ارائه می‌گردد. اطلاعات مورد استفاده در این پژوهش از گزارشات دستگاه‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری و آمار موجود سرمایه‌گذاری خارجی در ایران و به‌ویژه بررسی میدانی بیش از ۳۰۰ طرح سرمایه‌گذاری خارجی تحت پوشش FIPPA[1]، از سال ۱۳۹۳-۱۳۷۲ش، از طریق بازدید و همچنین گزارشات سالانه مراجع بین‌المللی و نظرات صاحبنظران و کارشناسان این حوزه، استخراج شده است.

این تحقیق ضمن نوآوری و جدید بودن روش بررسی و جمع‌آوری اطلاعات، دارای محدودیت‌ها و تنگناهای متعددی بود که برخی از آنها به شرح زیر است:

- پراکندگی جغرافیایی محل استقرار طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی در کشور و ضرورت گزارش‌گیری از وضعیت اجرایی آنها از طریق بازدید و مراجعه حضوری.

1. Foreign Investments Promotion & Protection Act

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

– تغییر آدرس محل اجرای برخی از طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی در کشور و عدم ارائه آدرس محل مربوطه از سوی صاحبان طرح‌ها و در نتیجه دسترسی نداشتن و یا سختی دسترسی به این طرح‌ها.

– عدم انجام تحقیق میدانی و ارزیابی و بررسی دقیق طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی و موانع و مشکلات پیش‌روی آنها تا پیش از این و کمبود منابع تخصصی و کاربردی مربوط به موانع سرمایه-گذاری خارجی.

– ضرورت توجه به محافظت از اطلاعات و آمار طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی و عدم تمایل صاحبان برخی از طرح‌ها برای ارائه اطلاعات مورد نیاز.

– زمان‌بر بودن بررسی میدانی طرح‌ها و تهیه گزارشات آنها، بررسی اطلاعات کسب شده و پالایش و جمع‌بندی این اطلاعات و، همچنین، هزینه‌بر بودن تهیه گزارش میدانی از وضعیت طرح‌ها و پالایش آنها.

شایان ذکر است که در زمینه سرمایه‌گذاری در ایران آثار علمی متعددی وجود دارد اما اغلب این آثار به‌صورت توصیفی– تحلیلی بوده و میدانی نمی باشد. از جمله این آثار موارد زیر درخور ذکرند: کتاب *سرمایه‌گذاری خارجی در ایران*، نوشته دکتر بهروز هادی زنوز، *سرمایه‌های فیزیکی خارجی و روش‌های جذب آن* منتشرشده به کوشش معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، *سرمایه‌گذاری خارجی، مفاهیم، تئوری‌ها، روش‌ها*، نوشته دکتر احمد جمالی و همکاران، مقاله "علل جذب نشدن سرمایه‌گذاری خارجی و ناتوانی‌های موجود در جلوگیری از فرار سرمایه"، نوشته دکتر فرشید سیم‌بر، "موانع حقوقی جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی" نوشته محمدکاظم عمادزاده و همکاران، مقاله لیلا سرافراز با عنوان "اصلاحات اقتصادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد آوا کاظمی تحت عنوان "سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران بعد از ۱۹۹۲ با تأکید بر سرمایه‌گذاری مستقیم اروپایی".

در این پژوهش ابتدا ضمن اشاره کوتاه به مبانی نظری سرمایه‌گذاری خارجی و تأمین مالی بین-المللی، به انواع روش‌های تأمین مالی بین‌المللی، عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی و آثار آن بر کشور میزبان اشاره و، به طور خلاصه، به آمار و روند سرمایه‌گذاری خارجی در کشور پرداخته و سپس با توجه به بررسی میدانی انجام شده بر روی طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی مصوب، یافته‌های پژوهش دسته‌بندی شده و براساس تعداد و مرجع، موانع و مشکلات در ۱۳ دسته موانع مرتبط با سیستم بانکی، موانع مرتبط با سیستم گمرکی، موانع مرتبط با سیستم مالیاتی، موانع مرتبط با صنعت و معدن، موانع مرتبط با اداره کار، موانع مرتبط با نفت و پتروشیمی، موانع مرتبط با کشاورزی،

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

موانع مرتبط با ثبت شرکت، موانع زیست محیطی، موانع مرتبط با امور خارجه، موانع مرتبط با بخش بازرگانی، موانع مرتبط با انرژی و آب و موانع متفرقه تقسیم گردیده و موانع سرمایه‌گذاری خارجی آسیب‌شناسی شده و عوامل اصلی و تعیین‌کننده عدم موفقیت ایران در جذب سرمایه‌گذاری خارجی متناسب با پتانسیل‌های مربوطه تعیین گردیده است و در پایان نتیجه‌گیری می‌شود.

۲. مبانی نظری

اساساً ریشه تئوری‌های سرمایه‌گذاری خارجی به نظریات تجارت بین‌الملل بازمی‌گردد و نظریه‌پردازان سرمایه‌گذاری خارجی، نظریات مربوط به این موضوع را در چند دسته و، به طور خاص، در دو دسته اصلی ارائه کرده‌اند. دسته نخست از موضع اقتصادی سرمایه‌داری به موضوع پرداخته‌اند. این دسته از اقتصاددانان از طیف اقتصاددانان نئوکلاسیک محسوب می‌شوند. دسته دوم که اقتصاددانان رادیکال هستند اساس نهادها و ساختارهای نظام سرمایه‌داری را مورد انتقاد قرار داده‌اند (حضی‌نیا، ۱۳۸۹: ۲۸).

یکی از جنبه‌های پرداختن به موضوع سرمایه‌گذاری خارجی نقش، جایگاه و رشد شرکت‌های فراملیتی (TNCs)[1] و علاقه‌مندی آنها به مقوله سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است که در چارچوب تئوری بین‌المللی شدن قابل تبیین است. این تئوری را باکلی و کاسون، در سال ۱۹۷۶، و پس از آن هنارت[2]، در سال ۱۹۸۲ تبیین کرده و در سال ۱۹۸۲ کاسون آن را توسعه داد. این تئوری را کاس[3] در سال ۱۹۳۷، در سطح ملی و، سپس، هایمر[4] در سال ۱۹۷۶ در سطح بین‌المللی ارائه کردند. هایمر در مطالعات خود دو عامل تعیین‌کننده و تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را شناسایی نمود. یکی از این عوامل حذف رقابت بود. عامل دیگر مزیت‌هایی بود که برخی بنگاه‌ها در فعالیت‌های خاص کسب می‌کنند (هایمر، ۱۹۶۷).

باکلی و کاسون دریافتند که شرکت‌های فراملیتی فعالیت‌های داخلی خود را به گونه‌ای سازمان‌دهی می‌کنند که مزیت‌های خاصی را ایجاد کنند. تئوری بین‌المللی شدن از دیدگاه دانینگ هم بسیار اهمیت داشت. هنارت در سال ۱۹۸۲ ایده بین‌المللی شدن را از طریق مدل‌های توسعه‌ای بین دو نوع همگرایی عمودی و افقی تبیین می‌کند (دنیسیا[5]، ۲۰۱۰).

1. Transnational Corporations
2. Hennart
3. Coase
4. Hymer
5. Denisia

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

البته همه نظریه‌پردازان اقتصاد بین‌المللی حضور و نقش شرکت‌های فراملیتی را درباب موضوع سرمایه‌گذاری خارجی با نگرش یکسان مورد نقد و بررسی قرار نمی‌دهند. برخی از آنها، نظر رادیکال به سرمایه‌گذاری خارجی دارند و در این بین نقش شرکت‌های چند ملیتی (MNCs)[1] را بسیار قابل توجه می‌دانند. ریمون ورنون[2] شرکت‌های چندملیتی را تجسم عینی تمامی نابه‌سامانی‌های موجود در جوامع صنعتی می‌داند. هاوارد پرل موتو[3]، در اوایل دهه ۱۹۷۰م، پیش‌بینی می‌کند که بخش زیادی از دارایی-های جهان تا سال ۱۳۸۵ش توسط ۳۰۰-۲۰۰ شرکت بزرگ فراملیتی تملک خواهد شد (بهنام مجتهدی، مرداد و شهریور ۱۳۷۳).

پل‌باران[4] رابطه بین شرکت‌های چندملیتی و کشورهای توسعه‌نیافته را غیرمنصفانه می‌داند و معتقد است که شرکت‌های چندملیتی عمدتاً از طریق تسلط بر منابع طبیعی و بازاریابی این کشورها منافع خود را تأمین می‌کنند و متعاقباً این شرکت‌ها از طریق جذب منابع کشورهای توسعه نیافته جریان صنعتی شدن و توسعه آنها را به عقب می اندازند. در مجموع اقتصاددانان رادیکال مناسبات شرکت‌های چندملیتی و کشورهای توسعه‌نیافته را غیرمنصفانه می‌دانند و معتقدند:

الف) شرکت‌های چندملیتی برای کسب سود بیشتر، تقسیم کار مورد نظر خود را به کشور میزبان تحمیل می‌کنند. ب) شرکت‌های چندملیتی از طریق دولت‌های متبوع و سرمایه‌گذاران کشورهای توسعه‌نیافته، دولت‌های این کشورها را در جهت منافع خود تحت فشار قرار می‌دهند (بهنام مجتهدی، مهر و آبان ۱۳۷۳).

با وجود نگرش‌های مختلف و متناقض درخصوص نقش و جایگاه شرکت‌های چند ملیتی در اقتصاد بین-الملل، نقش شرکت‌های فراملی و چندملیتی در اقتصاد جهانی چشمگیر است. براساس آمار سازمان ملل متحد، تعداد شرکت‌های چندملیتی جهان، در سال ۱۹۹۲، بیش از ۳۵۰۰۰ واحد گزارش شده است که در حدود ۱۷۰ هزار شعبه تابعه خارجی را تحت پوشش داشته‌اند (امرت[5]، ۱۹۹۳). بسیاری از این شرکت‌ها از نظر مالی بزرگ‌تر از اقتصاد بعضی از کشورهای جهان هستند. بنابر آمار نشریه فورچون[6] در سال ۱۹۸۶میزان فروش چهار شرکت آمریکایی و یک شرکت مستقر در اروپا هر یک بیش از ۵۰ میلیارد دلار بود. فروش

1. Multinational Corporations
2. Vernon
3. Muto
4. Paul Baran
5. Emmort
6. Fortune

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جنرال موتورز نیز در سطح جهان بیش از ۱۰۲ میلیارد دلار بالغ می‌گردید که بیش از تولید ناخالص داخلی هر یک از کشورهای اتریش، دانمارک، نیجریه، نروژ و ونزوئلا بود (بنت[1]، ۱۹۹۱).

در حال حاضر، ۳۰ درصد دارایی‌های مولد خصوصی جهان در دست شرکت‌های چند ملیتی است و الگوی مالکیت این دارایی‌ها نیز بسیار متمرکز است به گونه‌ای که نیمی از آن به یک درصد از شرکت‌ها تعلق دارد. در این میان از ۲۰ شرکت بزرگ رده اول، هفت شرکت امریکایی، سه شرکت ژاپنی، دو شرکت آلمانی، دو شرکت انگلیسی- هلندی (مختلط) و دو شرکت سوئیسی هستند (جکسن[2]، ۱۹۹۳).

منشأ نظریات کلاسیک‌ها در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی، نظریه مزیت مطلق آدام اسمیت است. وی قائل بود که تجارت بین دو کشور تنها براساس اصل مزیت مطلق انجام می‌شود. دیوید ریکاردو پس از آدام اسمیت، نقش مزیت نسبی کشورها را در تولید کالایی مورد تأکید قرار داده و معتقد است که کشورها از طریق تجارت در تولید محصولات خاصی تخصصی می‌شوند و از همین جاست که پایه و اساس نفوذ در بازارهای خارجی گذاشته می‌شود و به دنبال آن مقوله سرمایه‌گذاری خارجی مطرح می‌شود. البته نظریه مزیت نسبی ریکاردو دارای محدودیت‌ها و نواقصی به ویژه در زمینه ارزش کار بود که هابرلر[3] با ارائه نظریه هزینه فرصت، نظریه ارزش کار ریکاردو را از بن بست خارج کرد. طبق این نظریه، کشوری که دارای هزینه فرصت کمتری در تولید یک کالاست در تولید آن کالا مزیت نسبی دارد. طبق نظر کلاسیک‌ها، تجارت ماشین تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی سرمایه از کشورهای توسعه یافته به کشورهای توسعه‌نیافته و عقب‌مانده است (پور مقیم، ۱۳۷۵؛ سالواتوره، ۱۳۷۶).

در تبیین و توسعه نظریه کلاسیک‌ها هکشر و اوهلین، دو اقتصاددان سوئدی فرض وجود بازار کامل را زیر سؤال برده و اعلام داشتند که تحلیل‌های مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی باید در چارچوب نظریه بازار ناقص صورت پذیرد. طبق این نظریه تفاوت‌های مربوط به نیروی کار نسبت به زمین و سرمایه در کشورها مدنظر قرار گرفت تا از این طریق تفاوت‌ها در هزینه عوامل تولید را تبیین نمایند. پس از نظریهٔ هکشر و اوهلین، نظریه سازماندهی صنعتی را هایمر (۱۹۷۶) مطرح کرد. به اعتقاد او سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بازارهای ناقص تحقق می‌یابد و سرمایه‌گذاری خارجی وسیله‌ای است برای افزودن بر توان بنگاه ها و بازارهای جهانی. در واقع بنگاه‌ها برای اینکه جهانی شوند به سرمایه‌گذاری خارجی روی می‌آورند و، از این‌رو، در اقتصادهای دیگر سرمایه‌گذاری می‌کنند (هایمر، ۱۹۷۶).

1. Bennett
2. Jackson
3. Haberler

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

ورنون، در ۱۹۶۶م، تئوری دوره زندگی محصول را مطرح و دوره زندگی محصولات را به سه دوره ابداعات[1]، رشد[2] و بلوغ[3] تقسیم می‌کند. وی معتقد است که برتری تکنولوژیک شرکت‌های بزرگ آمریکایی دلیل اصلی سرمایه‌گذاری خارجی این شرکت‌ها در دیگر کشورها پس از جنگ جهانی دوم است (ورنون، ۱۹۶۶).

کوجیما[4] (۱۹۷۳) و اوزاوا[5] (۱۹۷۹) بر مبنای تجربه در خصوص سرمایه‌گذاری خارجی، تئوری موجودی عوامل تولید[6] را مطرح کرده و اظهار داشتند که شرکت، فرآیند تولید خود را به دلیل تغییر نامطلوب در عوامل تولید مانند نرخ‌های بالای دستمزد و هزینه‌های بالای زمین به خارج انتقال می‌دهند.

هایمر با طرح تئوری رقابت انحصار چندجانبه معتقد است که شرکت‌ها فعالیت‌های خود را با این هدف به خارج انتقال می‌دهند که بازارهای کمتر رقابتی را به دست آورند. وی می‌گوید که شرکت‌های چندملیتی با توجه به ویژگی آنها از جمله اقتصاد مقیاسی، تکنولوژی‌های پیشرفته و سرمایه بالای آنها مشخص شده و اقدام به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌کنند.

آهارونی[7] (۱۹۶۶) در مدل ارائه شده خود به محیط داخلی سازمان متمرکز شده و وضعیت داخلی سازمان را به عنوان معیار اصلی فرآیند تصمیم‌گیری می‌داند.

در ارتباط با اندازه و حجم شرکت جهت انجام سرمایه‌گذاری خارجی بارکلی[8] (۲۰۰۰) عوامل سهم بازار، اندازه اقتصادی و مدیریت را بسیار با اهمیت می‌داند. تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری خارجی یک اقدام بسیار حساس و ریسکی است که مستلزم درگیر شدن مدیریت و تصمیم‌گیران اصلی سازمان است.

بنگاه‌های اقتصادی برای ورود به بازارهای بین‌المللی باید دارای تجربه بین‌المللی باشند. عامل محرک فرآیند بین‌المللی شدن، دانش تجربی شرکت در زمینه بازار بین‌المللی است (جانسن و وَلِن[9]، ۱۹۹۰).

1. innovation
2. Growth
3. maturity
4. Kojima
5. Ozawa
6. Factor Endowment
7. Aharoni
8. Barclay
9. Johnson and Vahlne

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

دانینگ[1] (۲۰۰۱) در تئوری خود با عنوان Eclectic Paradigm، سه عامل مالکیت[2]، موقعیت مکانی[3] درونی‌سازی[4] را در انجام فعالیت اقتصادی شرکت‌ها در بازارهای خارجی مطرح کرده است.

پس از دانینگ، پورتر مقوله سرمایه گذاری خارجی را از زاویه نقش شرکت های چند ملیتی در سرمایه‌گذاری خارجی مورد بررسی قرار داده است. پورتر در تئوری لوزی واحد[5] توانایی‌های یک کشور را در چهار رأس یک لوزی در نظر می‌گیرد که وقایع غیرمترقبه و دولت کشور میزبان بر این لوزی تأثیرگذار هستند. این بدان معناست که مجموع قابلیت‌های داخلی یک کشور در استفاده از توانایی‌های داخلی به گونه‌ای است که با استفاده از منابع داخلی بتوانند در بازارهای جهانی رقابت کنند. چهار عامل تعیین‌کننده عبارتند از عوامل تولید، تقاضا، صنایع پشتیبان و استراتژی بنگاه و ساختار رقابتی (پیتس و لنگنویک[6]، ۱۹۹۸).

روگمن و ورکب[7] (۱۹۹۸)، پس از پورتر، تئوری لوزی مضاعف مزیت رقابتی[8] را مطرح نموده و مزیت رقابتی سایر کشورها را نیز در توسعه شرکت‌های فراملیتی تأثیرگذار دانستند.

تئوری تأثیر نرخ ارز بر روی بازار سرمایه ناقص یکی دیگر از تئوری هایی است که سعی در تبیین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد. در این تئوری ریسک ارز خارجی از منظر تجارت خارجی مورد تجزیه و تحلیل قرارگرفته است. در تنها بررسی عملی که انجام گرفت کوشمن نشان داد که افزایش نرخ واقعی ارز موجب سرمایه‌گذاری‌های خارجی با دلار آمریکا شده است در حالی که افزایش ارزش ارز خارجی موجب کاهش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی آمریکایی‌ها شده است. کوشمن نتیجه می‌گیرد که افزایش ارزش دلار منجر به کاهش ۲۵ درصدی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به دلار آمریکا شده است. با این وجود، تئوری ریسک نرخ ارز نمی‌تواند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در چند کشور و با ارزهای خارجی مختلف را توضیح دهد (دنیسیا، ۲۰۱۰).

برخی از تئوری‌ها، همانند تئوری ارائه شده از سوی مارکوسن، موضوع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را از نقطه نظر خرد[9] و با تأکید بر ساختار هزینه‌های ثابت، اندازه اقتصاد کشور و منابع طبیعی و مواد اولیه و شرایط ترجیحی که بنگاه‌های اقتصادی را متقاعد می‌سازد تا فعالیت‌های برون مرزی خود

1. Dunning
2. Ownership
3. Location
4 . Internalization
5. single Diammond
6. Pitts E. & Lagnevik, M.
7. Rugman & Vercebe
8. Double Diamond Competitive Advantage Theory
9. micro-level

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

را توسعه دهند، مورد بررسی قرار می‌دهد. در مقابل، برخی دیگر از دانشمندان مانند رازین[1] موضوع را از منظر تأمین مالی کلان[2] مورد بررسی قرار داده‌اند از جمله هزینه‌های اضافی، مالیات‌ها و سایر عوامل منفی تأثیرگذار، به‌عنوان نقطه اتکای تحلیل‌های خود، جهت تبیین جریان سرمایه بین کشورها و الزامات آنها جهت رفاه کشورها قرارداده‌اند. (همان)

نئوکلاسیک‌ها از جمله آرتور لوئیس و روستر راه‌حل توسعه‌نیافتگی کشورها را در استفاده از منابع خارجی دانستند و سه عامل سرمایه، تکنولوژی و نیروهای متخصص را از عوامل توسعه کشورهای در حال توسعه می‌دانند. نئوکلاسیک‌ها نقش شرکت‌های چندملیتی را درخصوص تجارت بین‌المللی و سرمایه‌گذاری خارجی مورد بررسی قرار داده‌اند. شومپیتر و گالبرایت شرکت‌های چندملیتی را به سبب کارآیی تکنولوژی و اثربخشی مدیریتشان ستوده‌اند و کیندل برگر مدعی است که این شرکت‌ها از طریق فعالیت‌های بین‌المللی و فراملی نیرویی برای توزیع ثروت و منابع در سطح جهان هستند.

۳. انواع روش‌های تأمین مالی خارجی

براساس یک تقسیم بندی عمومی و کلی، تأمین منابع مالی خارجی در، دو شکل قرضی و غیرقرضی، متصور است که مرز تفکیک‌کننده آنها عمدتاً ناظر بر چگونگی ضمانت ریسک‌های تجاری طرح و نقش و تعهدات دولت در پوشش این دسته از ریسک‌هاست (علیشیری، بهروز و ... ، ۱۳۹۲). در حالی که در روش قرضی بازپرداخت منابع وارد شده به کشور، بدون قید و شرط و بدون توجه به حاصل استفاده از این منابع، تعهد و تضمین می‌شود و مبلغ اعتبار، مدت بازپرداخت آن و سایر شرایط از جمله نوع تضمین مورد درخواست اعتباردهنده بستگی به ارزیابی وی نسبت به موقعیت، عملکرد، توانایی و ... اعتبارگیرنده دارد. روش‌های تأمین مالی غیر قرضی از خارج، همگی نوعی سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشند که طی آن تأمین‌کننده منابع مالی، با قبول ریسک ناشی از بکارگیری منابع مالی در فعالیت یا طرح مورد نظر، انتظار برگشت اصل و سود منابع سرمایه‌گذاری شده را از عملکرد اقتصادی فعالیت یا طرح مورد سرمایه‌گذاری دارد. به همین دلیل اینگونه روش‌ها به ابزارهای تضمینی بانکی و دولتی برای بازپرداخت بدون قید و شرط در سررسید متصل نبوده بلکه دولت میزبان با حمایت قانونی از این سرمایه‌گذاری‌ها فرآیند بازگشت اصل و سود منابع خارجی را با توجه به شرایط قراردادهای مربوطه تسهیل می‌کند.

1. Razin
2. Macro-Finance

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

۳-۱. روش‌های قرضی: وجه مشخصه این روش‌ها آن است که بازپرداخت منابع مالی از سوی دولت یا بانک‌های تجاری تضمین می‌شود. به عبارت دیگر، ریسک برگشت سرمایه متوجه سرمایه‌گذار یا تأمین‌کننده منابع مالی نیست و دریافت کننده منابع مالی از طریق ضامن که همان دولت یا بانک تجاری است، ضمانت‌نامه‌ای مبنی بر تعهد بازپرداخت منابع در سررسید یا تعهد جبران خسارت بر اثر قصور دریافت‌کننده منابع به تأمین‌کننده منابع مالی ارائه می‌کند. وام‌های مأخوذه از مؤسسات چندجانبه و وام‌های مأخوذه از بانک‌ها و مؤسسات مالی دوجانبه، در قالب خطوط اعتباری روش‌های غیرقرضی هستند.

۳-۲. روش‌های غیرقرضی: این روش‌ها، جملگی روش‌های "سرمایه‌گذاری" می‌باشند که طی آن تأمین‌کننده منابع مالی با قبول ریسک ناشی از به‌کارگیری منابع مالی در فعالیت یا طرح مورد نظر، انتظار برگشت اصل و سود منابع سرمایه‌گذاری شده را از عملکرد اقتصادی فعالیت یا طرح مربوطه دارد. به این دلیل این‌گونه روش‌ها به ابزارهای تضمینی بانکی و دولتی برای بازپرداخت بدون قید و شرط در سررسید متصل نیستند، بلکه دولت میزبان با حمایت قانونی از این سرمایه‌گذاری‌ها، فرآیند برگشت اصل وسود سرمایه خارجی را با توجه به شرایط قراردادهای مربوطه و ضوابط مرجع تصویب‌کننده از طریق صدور کالای تولیدی همان طرح یا سایر کالاها و در مواردی از طریق تأمین و فروش ارز از سیستم بانکی تسهیل می‌کند. روش‌های سرمایه‌گذاری خارجی، به‌طور کلی، در سه طبقه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی غیرسهمی و سرمایه‌گذاری غیرمستقیم خارجی یا سرمایه‌گذاری پورتفولیوی خارجی (FPI)[1] قابل تصور است. در زیرمجموعه این سه طبقه انواع روش‌ها از جمله فروش (بیع) متقابل[2]، خرید متقابل[3]، مشارکت در محصول[4]، تأمین مالی پروژه‌ای[5] (روش‌های B.O.T)[6]، مشارکت مدنی[7]، واگذاری حق لیسانس یا دانش فنی[8] و قراردادهای مدیریتی قابل تصور می‌باشد (جمالی، احمد و ...، ۱۳۸۹).

1. Foreign Portfolio Investment
2. Buy Back
3. Counter Purchase
4. Product Sharing Contract
5. Project Financing
6. Build-Operate-Transfer
7. Civil Participation
8. Licensing

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

۴. عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی کشور

شواهد نشان می‌دهد که حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی صرف‌نظر از اثر مثبت یا منفی متغیرها، از عواملی مانند ناپایداری سیاسی و اقتصادی، میزان سودآوری، درآمد ملی کشور میزبان، اندازه بازار، نرخ بهره رسمی، نرخ تورم، نرخ ارز، انتقال اطلاعات، سطح محدودیت تجاری، موجودی ذخایر و منابع موجود در کشور میزبان و سیاست‌های تشویقی متأثر می‌شود (هژبر کیانی و... ، ۱۳۸۵). بدین ترتیب، عوامل مؤثر بدین شکل قابل بخش‌بندی است:

۴-۱. عوامل اقتصادی: بازارکشورمیزبان، درجه باز بودن اقتصاد، خصوصی‌سازی، میزان رشد و توسعه اقتصادی، سود و بازدهی، نظام و سیاست‌های ارزی، نظام مالیاتی، نرخ تورم و بهره، امنیت و ثبات اقتصادی، کسری بودجه از عوامل اقتصادی مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی محسوب می‌شوند. یافته‌ها حاکی از آن است که تعطیلات مالیاتی مانند نرخ‌های مالیاتی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) تأثیر می‌گذارند، در حالی که تخفیف‌های سرمایه‌گذاری چنین حالتی ندارند (رضایی، محمدقاسم و ...، ۱۳۹۲). نتایج مطالعات تجربی نشان می‌دهد که ظرفیت یک کشور برای جذب مزیت-های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به وضعیت داخلی کشور میزبان مانند توسعه بازار مالی کشور میزبان یا سطح آموزش بستگی دارد (خلیلی عراقی و ... ۱۳۹۳).

۴-۲. عوامل سیاسی: در این حوزه عواملی چون عدم ثبات سیاسی می‌تواند تأثیرگذار باشد.

۴-۳. عوامل ساختاری، تشویقی و حمایتی: ساختار و نظام حقوقی و قضایی، انعقاد موافقت‌نامه‌های بین‌المللی، ساختار سیاست‌گذاری کشور، عوامل تسهیل‌کننده و حمایتی سرمایه‌گذاری و خدمات بعد از آن، زیرساخت‌ها و تسهیلات موجود در این زمینه، نظام بیمه‌ای و کاری کشور میزبان، وضعیت حقوق مالکیت معنوی، پوشش سرمایه‌گذاری، ساختار دیوانسالاری و سیستم اداری، ارائه مشوق‌های لازم به سرمایه‌گذاران خارجی.

۴-۴. عوامل جغرافیایی و طبیعی: عوامل جغرافیایی، عوامل و منابع طبیعی، منابع و سرمایه انسانی.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

۵. آثار سرمایه‌گذاری خارجی بر کشور میزبان

براساس نتایج تحقیقات، ضریب متغیر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با یک وقفه، بر رشد اقتصادی مثبت و معنادار است. بیشتر تحقیقات انجام شده در مورد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی حاکی از تأثیر مثبت آن بر رشد اقتصادی و متغیرهای خرد و کلان اقتصادی است (جهانگرد، فاطمه و ... ، ۱۳۹۲).

براساس نتایج تحقیق انجام شده درخصوص بررسی اثرات سرریز ورود بنگاه‌های خارجی به زیر گروه بخش صنعت ایران، سرمایه‌گذاری خارجی از طریق پیوندهای پیشین موجب افزایش بهره‌وری بنگاه‌های داخلی می‌شود (مرزبان، حسین و ... ، ۱۳۹۱).

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان عاملی برای انتقال فناوری پیشرفته، مدیریت کارآمد و توسعه منابع انسانی و مالی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اما تأثیر این متغیر بر اقتصاد کشورهای در حال توسعه (میزبان) به شرایط محیطی براساس نوع استراتژی توسعه اتخاذ شده بستگی دارد. به‌طوری که در کشورهای مورد مطالعه، اتخاذ سیاست برونگردی توسعه صادرات با گرایش به خلق مزیت نسبی، امکان بهره‌مندی از اثرات مثبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را فراهم آورده است که این امر در بلندمدت بر سرمایه‌گذاری خصوصی داخلی و خالص صادرات تأثیر مثبت گذاشته است (سیدنورانی، سید محمدرضا، ۱۳۷۸).

بسیاری از کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه، برای رسیدن به توسعه اقتصادی تلاش بسیار می‌کنند و با اتخاذ سیاست‌های اقتصادی می‌کوشند تا اشتغال کامل و رشد اقتصادی مستمر خود را در گرو سرمایه‌گذاری تأمین نمایند. از طرف دیگر، عدم تشکیل سرمایه کافی می‌تواند به کاهش بهره‌وری بینجامد که آن نیز به کاهش سطح درآمدها و رشد اقتصادی و قدرت کم تولید، منجر خواهد شد (دارینی، مهدی، ۱۳۹۰).

۵-۱. منافع و مزایای سرمایه‌گذاری خارجی: از جمله منافع و مزایای مذکور می‌توان به تأمین سرمایه، انتقال دانش‌فنی و فناوری، تأمین بخشی از منابع ارزی و بهبود تراز ارزی، افزایش کیفیت کالای داخلی و بازدهی تولید، انتقال مهارت‌های مدیریتی، بالارفتن حاشیه امنیتی کشور، تعامل با اقتصاد جهانی، دسترسی به بازارهای جهانی و افزایش صادرات، ایجاد اشتغال، افزایش درآمدهای کشور (مالیات و عوارض)، آموزش نیروی انسانی داخلی و افزایش بهره‌وری نیروی کار، تأثیر در رشد و توسعه اقتصادی کشور، ورود ماشین‌آلات و تجهیزات جدید و پیشرفته اشاره نمود (جمالی، احمد و ...، ۱۳۸۹).

۵-۲. مضار سرمایه‌گذاری‌خارجی: از جمله مضار یادشده می‌توان به امکان تسلط خارجیان براقتصاد، انتقال معکوس سرمایه و ارز در بلندمدت و خروج درآمدهای ارزی، عدم تمایل سرمایه‌گذاران خارجی

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

به انتقال تکنولوژی پیشرفته و فناوری مفید، عدم پرداخت مالیات بر درآمد و سود بواسطه کم نشان دادن سود، آسیب به محیط زیست، ایجاد انحصار و مخدوش‌کردن ساختار بازار، وابستگی‌اقتصادی و فناورانه، افزایش نوسانات و ناپایداری اقتصادی اشاره نمود (همان).

۶. روند و پیشینه سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

۶-۱. سرمایه‌گذاری خارجی قبل از انقلاب اسلامی ایران: «قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی»، مصوب ۱۳۳۴ش، و آیین‌نامه اجرایی آن مصوب ۱۳۳۵ش، نقطه عطفی در تاریخ سرمایه‌گذاری خصوصی خارجی در ایران محسوب می‌شود. دولت از این طریق بخشی از سرمایه‌های خصوصی و تولیدی خارجی را تحت پوشش و حمایت‌ها و تسهیلات خاصی برای آنها در نظر گرفت (گروه نویسندگان، ۱۳۷۴: ۲۷۳- ۲۷۲).

با اجرای «قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی»، در سال ۱۳۳۵ش، ثبت شرکت‌ها با سهامداران و سرمایه‌گذاران خصوصی در ایران افزایش یافت. در ۱۷ اردیبهشت ۱۳۴۱ش، مرکز جلب حمایت و سرمایه‌های خارجی نیز پایه‌گذاری شد. از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۷ش، ۱۶۴۱ شرکت ایرانی، با سهامداران خصوصی خارجی، در کشور به ثبت رسید که بالاترین رقم آن در سال ۱۳۵۴ و ۱۳۵۵، به ترتیب ۴۹۸ و ۳۳۸ شرکت بوده است (سرافراز به نقل از کاظمی، ۱۳۸۴: ۱۰۷) در این وضعیت بخش صنعت کشور با برخورداری از معافیت‌های مالیاتی، حمایت‌های گمرکی و اعتبارات ارزان و سهل به سرعت رشد یافت. شرکت‌های چندملیتی نیز به دنبال رخنه به بازارهای کشور و مصون ماندن از موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای مربوط به واردات، اقدام به سرمایه‌گذاری در کشور کردند. با گذشت زمان، سرمایه‌گذاری خارجی تحت پوشش قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی افزایش یافت و در دوره ۱۳۵۷-۱۳۵۲ش، این رونق به حداکثر خود رسید (کاظمی، ۱۳۸۴: ۱۰۷).

۶-۲. سرمایه‌گذاری خارجی از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۷۲ش: بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ش و در دوره جنگ و نیز در دوره نوسازی کشور، پس از برقراری آتش‌بس با عراق، نظر به تحلیل رهبران مذهبی، سیاستمداران، دولتمردان و روشنفکران، مبنی بر وابستگی اقتصاد کشور به درآمدهای نفتی و آسیب‌پذیری اقتصاد کشور، به دنبال نوسانات در قیمت و میزان صادرات نفت، این آسیب اقتصادی در دستور برنامه‌ریزان اقتصاد ومدیریت سیاسی کشور بوده است.

از دید گروهی دیگر، خصلت بخش عمده صنایعی که با کمک سرمایه خارجی و دانش فنی وارداتی در دوره رژیم گذشته ایجاد شده بود، «وابستگی» بود. زیرا این صنایع آخرین مراحل تولید را

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

در کشور انجام می‌دهند و نیاز به واردکردن ماشین‌آلات صنعتی، قطعات یدکی و مواد نیمه ساخته و مواد اولیه دارند. در مورد راه‌حل‌های مقابله با وابستگی نیز اتفاق نظر وجود نداشت. بدیهی است که چاره رهایی از وابستگی به عایدات ارزی حاصل از نفت، تنوع بخشیدن به صادرات غیرنفتی است و لازمه این امر مشارکت هرچه بیشتر در تقسیم کار جهانی سرمایه‌داری است (کاظمی، ۱۳۸۴: ۱۰۹).

نکته درخور ذکر درخصوص سرمایه‌گذاری‌های خارجی تحت پوشش قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی پس از وقوع انقلاب اسلامی و متعاقباً جنگ تحمیلی آن است که تعداد زیادی از سرمایه‌گذاران خارجی سرمایه‌های خود را از کشور خارج کردند به نحوی که تعداد شرکت‌های مشترک خارجی- ایرانی، در پایان سال ۱۳۶۶ش، به ۱۱۵ مورد کاهش یافت. حجم سرمایه وارده به کشور از ۶۲۳۵ میلیون ریال در سال ۱۳۵۷ به ۳۳۳ میلیون ریال در ۱۳۵۸ و در سال بعد(۱۳۵۹) این رقم به صفر کاهش یابد. شایان ذکر است که صرف نظر از ۱۲ میلیارد ریال سرمایه، که از طرف کشور ژاپن در سال ۱۳۶۰ به ایران وارد شده است، مجموع سرمایه وارد شده طی دوره ۱۳۷۲-۱۳۵۷ش، بالغ بر ۱۵/۸ میلیون ریال است (کاظمی، ۱۳۸۴: ۱۱۰). با پایان جنگ تحمیلی در سال ۱۳۶۷ش و سیاست‌های باز اقتصادی دولت و تصویب قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۲-۱۳۶۸) زمینه‌های به‌کارگیری منابع مالی خارجی فراهم گردید. بر اساس بند«د» و «ی» تبصره ۲۹ قانون برنامه اول توسعه، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مجاز گردید تا پایان برنامه اول تا سقف ۷/۵ میلیارد دلار ایجاد تعهد نماید. با وجود اینکه تامین منابع مالی خارجی در قانون برنامه اول توسعه پیش‌بینی گردید ولی به علل گوناگون دراین دروه شاهد جذب سرمایه‌های خارجی نبودیم.

۶-۳. آمار سرمایه‌گذاری خارجی در ایران از سال ۱۳۹۳-۱۳۷۲ش[1]: کل جریان ورودی سرمایه خارجی در طی این سال‌ها[2] ۴۲۵۰۵۸۰۱ هزار دلار می‌باشد که بیشترین آن به میزان ۴۵۵۸۳۴۳ هزار دلار به سال ۱۳۹۱ مربوط می‌شود. جدول زیر میزان سرمایه وارده را نشان می‌دهد:

۱. برای منبع آمارهای ارائه‌شده در متن، جداول و نمودارهای این بخش، نک: سازمان سرمایه‌گذاری وکمک‌های اقتصادی و فنی ایران.
۲. آمار سرمایه‌گذاری خارجی ذکر شده در سال ۱۳۷۲ به‌صورت تجمعی بوده و به سال‌های قبل نیز مربوط می‌شود.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جدول ۱. میزان سرمایه وارده خارجی طی سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۷۲ (هزار دلار)

سال	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹
میزان	۲,۲۹۳,۸۴۴	۳۸۷	۲,۶۷۶	۲۵,۹۱۶	۵۳,۸۱۵	۲۰,۲۸۵	۴۶,۶۳۱	۱۴۲,۱۹۶
سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
میزان	۷۹۹,۲۳۱	۳,۴۴۴,۲۷۹	۲,۹۸۵,۹۶۷	۳,۰۸۱,۸۸۷	۳,۴۲۰,۷۴۸	۲,۰۲۷,۶۴۳	۱,۸۱۱,۱۸۱	۲,۱۱۹,۷۷۰
سال	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	جمع کل	
میزان	۲,۶۸۲,۲۷۹	۳,۹۰۳,۶۰۲	۴,۳۶۸,۲۴۹	۴,۵۵۸,۳۴۳	۳,۳۲۶,۲۶۹	۱,۳۹۰,۶۰۳	۴۲,۵۰۵,۸۰۱	

مأخذ: محاسبات تحقیق

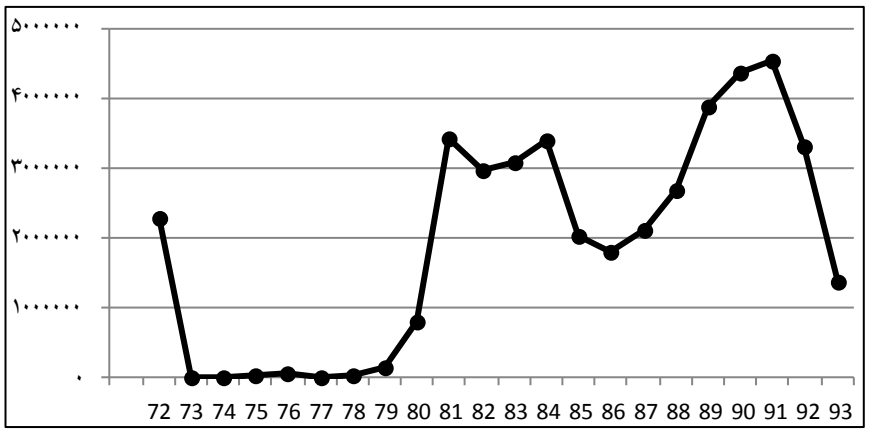

نمودار ۱. میزان سرمایه وارده خارجی طی سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۷۲ (ارقام به هزار دلار)

همچنین، در این مدت، بخش معدن[1] با میزان سرمایه‌گذاری خارجی ۲۹،۱۴۰،۹۷۳ هزار دلار دارای بیشترین میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بین بخش‌های مختلف اقتصادی بوده است.

۱. بخش معدن شامل بخش نفت و گاز نیز می‌شود.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جدول ۲. میزان سرمایه وارده خارجی طی سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۷۲ به تفکیک بخشی (هزار دلار)

بخش پروژه	۱۳۸۰-۱۳۷۲	۱۳۸۸-۱۳۸۱	۱۳۹۳-۱۳۸۹	جمع
سایر(تجمعی)	۲,۲۹۳,۸۴۴	۰	۰	۲,۲۹۳,۸۴۴
تأمین آب، برق و گاز	۰	۵۵۳,۴۴۶	۳۶۳,۵۲۱	۹۱۶,۹۶۷
حمل و نقل و ارتباطات	۰	۱,۲۵۷,۰۰۱	۷,۴۴۲	۱,۲۶۴,۴۴۳
خدمات	۶,۳۴۱	۳۷۹,۴۸۳	۹۹۲,۰۶۷	۱,۳۷۷,۸۹۱
ساختمان	۲۱,۳۱۹	۲۳۴,۹۹۷	۳۸۰,۷۶۲	۶۳۷,۰۷۸
صنعت	۲۴۷,۹۳۰	۳,۳۱۸,۸۴۶	۳,۲۴۱,۷۰۰	۶,۸۰۸,۴۷۶
کشاورزی	۶۹۶	۵,۳۹۴	۶۰,۰۳۹	۶۶,۱۲۹
معدن	۸۱۴,۸۵۱	۱۵,۸۲۴,۵۸۷	۱۲,۵۰۱,۵۳۵	۲۹,۱۴۰,۹۷۳
جمع	۳,۳۸۴,۹۸۱	۲۱,۵۷۳,۷۵۴	۱۷,۵۴۷,۰۶۶	۴۲,۵۰۵,۸۰۱

مأخذ: محاسبات تحقیق

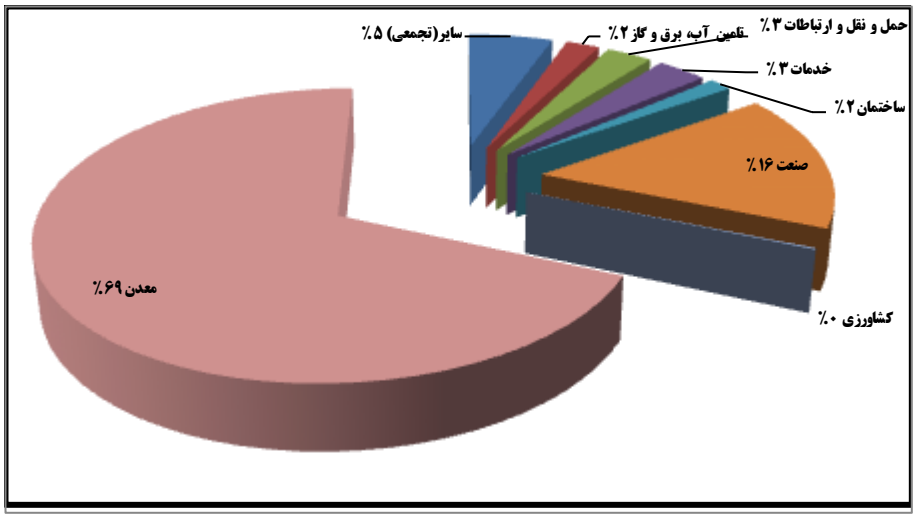

نمودار ۲. میزان سرمایه وارده خارجی طی سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۷۲ به تفکیک بخشی

در طی این مدت استان بوشهر با میزان سرمایه‌گذاری خارجی ۱۹،۷۳۳،۱۷۰ هزار دلار دارای بیشترین میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بین استان‌های کشور بوده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جدول ۳. میزان سرمایه وارده خارجی به تفکیک استان طی سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۷۲ (هزار دلار)

استان محل اجرا	۱۳۸۰-۱۳۷۲	۱۳۸۸-۱۳۸۱	۱۳۹۳-۱۳۸۹	جمع
آذربایجان شرقی	۲,۲۷۳	۴۶,۷۹۹	۳۳۱,۷۵۲	۳۸۰,۸۲۴
آذربایجان غربی	۱,۹۳۶	۲,۳۷۹	۳۳,۱۶۳	۳۷,۴۷۸
اردبیل	۶۹۶	۷۳۰	۲۰,۴۱۳	۲۱,۸۱۲
اصفهان	۵۶,۹۰۳	۱,۰۳۵,۷۹۸	۱۶۳,۶۴۵	۱,۲۵۶,۳۴۶
البرز	۵,۱۸۸	۴۹,۷۸۵	۵,۰۹۹	۶۰,۰۷۲
بوشهر	۶۲۶,۹۳۹	۱۳,۵۸۰,۵۵۹	۵,۵۲۵,۶۷۲	۱۹,۷۳۳,۱۷۰
تهران	۴۵,۶۰۳	۶۵۳,۳۴۴	۱,۱۷۱,۹۵۲	۱,۸۷۰,۸۹۹
خراسان جنوبی	۰	۱,۳۸۳	۳,۵۰۰	۴,۸۸۳
خراسان رضوی	۳,۴۷۱	۸۶,۳۲۰	۷۹,۲۴۸	۱۶۹,۰۳۹
خراسان شمالی	۱۰۰	۰	۱۰,۴۴۶	۱۰,۵۴۶
خوزستان	۴۲,۶۸۶	۲,۰۳۵,۵۲۶	۷,۴۵۶,۴۰۹	۹,۵۳۴,۶۲۱
زنجان	۰	۹,۲۵۵	۱۹۸,۲۶۸	۲۰۷,۵۲۳
سراسری	۲,۲۹۳,۸۴۴	۱,۲۹۵,۱۹۳	۵۳۶,۷۲۵	۴,۱۲۵,۷۶۲
سمنان	۲۰۵۵۶	۴۷,۳۴۵	۲۰,۴۹۰	۷۰,۳۹۱
سیستان و بلوچستان	۹۰	۷۲	۷۰۰	۸۶۲
فارس	۱,۴۵۶	۱۰۹,۲۶۴	۶۴۰,۶۹۵	۷۵۱,۴۱۵
قزوین	۳۴,۱۴۹	۲۴۹,۸۷۲	۵۵,۵۵۵	۳۳۹,۵۷۶
قم	۴,۱۳۵	۶,۹۶۱	۴,۱۲۲	۱۵,۲۱۸
کردستان	۰	۲۰,۷۶۵	۱۵,۷۲۷	۳۶,۴۹۲
کرمان	۱۲,۵۱۳	۱,۶۳۱	۲۷۶,۵۳۴	۲۹۰,۶۷۸
کرمانشاه	۰	۹,۶۰۶	۴,۷۸۱	۱۴,۳۸۷
کهکیلویه و بویر احمد	۰	۱۲,۹۳۷	۱۳,۳۵۱	۲۶,۲۸۸
گلستان	۰	۰	۴۶,۴۰۴	۴۶,۴۰۴
گیلان	۰	۱۳۹,۸۳۰	۲۸۹,۷۶۶	۴۲۹,۵۹۶
لرستان	۸۲۳	۲۲۱	۱۵,۸۱۴	۱۶,۸۵۸
مازندران	۸۳	۵۵,۴۴۰	۱۵۱,۶۳۶	۲۰۷,۱۱۹
مرکزی	۴۰,۶۰۶	۱۱۳,۹۰۵	۱۹,۱۶۰	۱۷۳,۶۷۱
هرمزگان	۲۰۲,۴۶۷	۱,۹۸۱,۲۰۴	۳۹۱,۴۱۶	۲,۵۷۵,۰۸۷
همدان	۶,۴۶۴	۱۶,۰۲۰	۴۷,۶۴۶	۷۰,۱۳۰
یزد	۰	۱۱۶۷۷	۱۶,۹۷۷	۲۸,۶۵۴
جمع	۳,۳۸۴,۹۸۱	۲۱,۵۷۳,۷۵۴	۱۷,۵۴۷,۰۶۶	۴۲,۵۰۵,۸۰۱

مأخذ: محاسبات تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

۷. یافته‌های پژوهش

۷-۱. موانع و مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی با رویکرد خرد و مصداقی: در طی ۲۳ سال ۱۳۹۳-۱۳۷۲ش، سرمایه‌گذاران خارجی زیادی در بخش‌های مختلف اقتصادی از دولت ایران مجوزهای لازم را اخذ و به قصد سرمایه‌گذاری وارد فضای اقتصادی ایران شده‌اند. تعداد طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی تصویب شده در طی این سال‌ها بیش از ۷۰۰ طرح است که تعداد زیادی از آنها (بیش از ۳۰ درصد) درحال حاضر به عنوان سرمایه‌گذاری خارجی موضوعیت ندارند چراکه یا مجوز طرح مربوطه به هر دلیلی ابطال شده و یا اینکه سرمایه‌گذار خارجی از طرح مورد نظر خارج شده است. نظر به هدف بررسی حاضر، مبنی بر شناسایی موانع و مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی در کشور ایران، قصد داریم با توجه به بررسی‌های میدانی و گزارش‌های کارشناسی که بر روی بیش از ۳۰۰ طرح سرمایه‌گذاری خارجی مصوب انجام داده‌ایم، موانع سرمایه‌گذاری خارجی را به‌صورت خرد و مصداقی پالایش و ارائه کنیم. با توجه به نتایج بررسی‌ها، براساس تعداد مشکل پیش‌روی طرح‌های مذکور و با توجه به وظایف دستگاه‌های مختلف ذیربط، مشکلات را طبقه‌بندی کرده‌ایم. در این راستا، مشکلات و موانع موصوف را در ۱۳ بخش بررسی و تحلیل خود را بر آن اساس ارائه و، ضمن تشریح مشکلات هر بخش، اطلاعات آن بخش را در قالب جداول و نمودار ارائه می‌دهیم.

۷-۲. مشکلات و موانع مرتبط با سیستم بانکی: این نوع مشکلات که تاثیر زیادی در اجرایی شدن طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی دارد، در دو بخش اخذ تسهیلات مالی و مسائل و مشکلات مرتبط با سیستم ارزی مورد بررسی قرار می گیرد که هر کدام نیز زیر شاخه ها و مشکلات متنوع دیگری را در خود جای داده‌اند.

۷-۲-۱. تسهیلات مالی: ارائه تسهیلات بر میزان سرمایه‌گذاری بخش‌خصوصی و سرمایه‌گذاری بر نرخ رشد اقتصادی تأثیر زیادی دارد. مطالعه‌ای که گرین و ویلانیووا، در سال ۱۹۹۱، برای بررسی سرمایه-گذاری بخش خصوصی کشورهای در حال توسعه انجام داده‌اند، مبین آن است که در این کشورها نرخ رشد تولید ناخالص داخلی از سه درصد، در دوره ۱۹۷۹-۱۹۷۱، به کمتر از یک درصد در دوره ۱۹۸۹-۱۹۸۱ رسیده است.آنها یکی از دلایل اساسی کاهش نرخ رشد را کاهش در نرخ سرمایه-گذاری، به ویژه سرمایه‌گذاری خصوصی عنوان می‌کنند (برانسون، ۱۳۷۲).

محدودیت سرمایه در ایران، به عنوان یکی از چالش‌های سرمایه‌گذاری خصوصی مطرح است و بانک‌ها نقش مهمی در تأمین مالی طرح‌های تولیدی و صنعتی دارند. نظام بانکی و تسهیلات اعطایی آن

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

به بخش خصوصی، بیشترین تأثیر مثبت را بر سرمایه‌گذاری خصوصی و رشد و توسعه اقتصادی کشور و در وضعیت کنونی کاهش بیکاری و افزایش اشتغال مولد دارد (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۵ :۲۶۴-۲۲۹).

در ایران در زمینه تجهیز منابع مالی موانع زیادی وجود دارد که باعث عدم تخصیص منابع مالی مناسب به طرح‌های ضروری و یا عدم کسب نتیجه از منابع تخصیص‌یافته می‌شود. یکی از مشکلات اخذ تسهیلات مالی، نرخ تورم بالا و، در نتیجه، نرخ سود بانکی بالاست. سود بانکی بالا باعث کاهش توجیه‌پذیری اقتصادی طرح‌های موصوف و چه بسا عدم توجیه‌پذیری آنها در صورت استفاده از وام بانکی می‌شود. لذا تسهیلات مالی و نحوه تخصیص‌آن یکی از موانع اصلی است. پالایش اطلاعات حاصله از بررسی‌های میدانی، نشان می‌دهد که تعداد ۴۰ طرح در زمینه دریافت تسهیلات مالی دچار مشکل شده‌اند. این مشکل بیشترین فراوانی را داشته و نسبت آن به کل موانع ۱۶/۶۷ درصد و به مشکلات بانکی ۶۲/۵ درصد است.

۷-۲-۲. مسائل و مشکلات مرتبط با سیستم ارزی: یکی دیگر از مشکلات سرمایه‌گذاری، به‌ویژه در سال‌های اخیر، پس از تشدید تحریم‌های بین‌المللی، مشکلات مرتبط با سیستم ارزی است. در اثر این تحریم‌ها، محدودیت‌هایی در ارتباطات بانکی با کشورهای دیگر ایجاد شده که در کنار برخی مشکلات داخلی، برای سرمایه‌گذاران خارجی مشکلاتی را ایجاد کرده‌اند. نوسان نرخ ارز نیز، که اخیراً زیاد شده است، سیستم ارزی را مختل کرده و سیاست‌گذاری اقتصادی مبتنی بر نرخ ارز را متأثر می‌کند. این مشکلات زمانی زیاد می‌شود که‌مخاطب سرمایه‌گذار خارجی‌باشد. ایشان به‌صورت مستمر از سیستم ارزی برای ورود سرمایه نقدی، تبدیل ارز به ریال، ثبت سفارش و ورود ماشین‌آلات، گشایش اعتبار اسنادی، پرداخت حقوق کارکنان به ارز، پرداخت حق لیسانس، ورود مواد اولیه، انتقال سود و جز اینها استفاده می‌کنند و محدودیت در این زمینه باعث اختلال در فعالیت‌ها شده و بر سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر منفی می‌گذارد.

جدول ۴. **وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با سیستم بانکی**

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات بانکی (درصد)
مشکلات مرتبط با سیستم بانکی	مرتبط با تسهیلات مالی	۴۰	۱۶,۷	۶۲,۵
	مرتبط با سیستم ارزی	۲۴	۱۰,۰	۳۷,۵
	جمع کل	۶۴	۲۶,۷	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

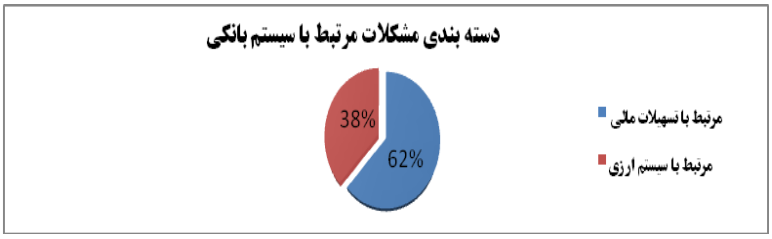

نمودار ۳. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با سیستم بانکی

۷-۳. مشکلات و موانع مرتبط با سیستم گمرکی: این بخش از مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی هر چند به سه دسته کلی تقسیم شده است، اما امکان دسته‌بندی بیشتر این مشکلات وجود دارد. مشکلات گمرکی هم با توجه به واردات ماشین‌آلات و تجهیزات و مواد اولیه و صادرات توسط سرمایه‌گذاران خارجی حایز اهمیت است. ضمناً چون گمرک، مجری مقررات صادرات و واردات است، ممکن است به لحاظ شکلی برخی از مشکلات به گمرک ارتباط پیدا کند.

۷-۳-۱. مشخص نبودن تعرفه‌ها: تعرفه‌ها و عوارض گمرکی واردات کالاها، روشن نبوده و کالاهای با کیفیت متفاوت مشمول یک کد تعرفه، به یک شکل بررسی می‌شوند. برخی از سرمایه‌گذاران خارجی به مشخص نبودن تعرفه‌های گمرکی و، در برخی موارد، به بالا بودن میزان عوارض گمرکی اعتراض دارند. لذا یکی از مشکلات گمرکی دقیق نبودن چارچوب تعیین تعرفه و عوارض گمرکی است.

۷-۳-۲. فرآیند صادرات کالا : یکی دیگر از اعتراضات شرکت‌ها در زمینه امور گمرکی، فرآیند طولانی صادرات کالا است. در بررسی انجام شده، پیچیدگی، طولانی‌بودن و هزینه‌بر بودن صادرات کالا به عنوان یک مشکل گمرکی مطرح شده است.

۷-۳-۳. فرآیند واردات و ترخیص کالا: یکی از مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی، فرآیند طولانی، پیچیده و هزینه‌بر واردات کالاست. در این فرآیند مشکلات متعددی از جمله انجام آزمایش‌های متعدد در زمان ترخیص برخی کالاها از سوی گمرک، استاندارد و بهداشت است که این آزمایش‌ها ضمن هزینه داشتن، زمان زیادی نیازدارند. یکی‌دیگر از این موارد، نداشتن مشخصات فنی استاندارد است. برخی از کالاهای وارداتی چون قبلاً وارد نشده‌اند، زمان ورود به دلیل نداشتن مشخصات فنی، توسط استاندارد تأیید نمی‌شوند. اخیراً نیز گمرک برای ترخیص کالاهای وارداتی برآنها برچسب اصالت نصب می‌کند. برای این کار باید کالاها و بسته‌بندی مربوطه باز و برچسب‌ها نصب شوند که این امر ضمن ایجاد مشکل، زمان‌بر و دارای هزینه است. بدین ترتیب، سیستم واردات، به عنوان یک مشکل محسوب می‌شود.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جدول ۵. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با سیستم گمرکی

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات گمرکی (درصد)
مشکلات مرتبط با سیستم گمرکی	مشخص نبودن تعرفه ها	۷	۲,۹	۲۸,۰
	فرآیند صادرات کالا	۴	۱,۷	۱۶,۰
	فرآیند واردات و ترخیص کالا	۱۴	۵,۸	۵۶,۰
	جمع کل	۲۵	۱۰,۴	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

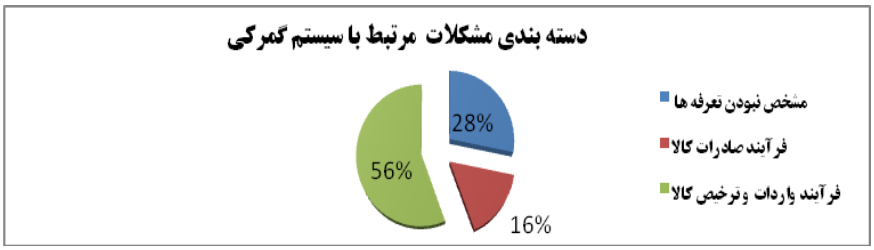

نمودار ۴. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با سیستم گمرکی

۷-۴. مشکلات و موانع مرتبط با سیستم مالیاتی: یکی دیگر از موانع و مشکلاتی که سرمایه‌گذاران خارجی با آن درگیر هستند، موانع مرتبط با امور مالیاتی است. در این مبحث به‌رغم تعدد و تکثر مشکلات مرتبط با مالیات، در دو بخش زیر این موضوع را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۷-۴-۱. مشکل اخذ مالیات مضاعف: سرمایه‌گذاران خارجی بر اساس قوانین کشور خود موظفند در کشور متبوع خود نسبت به درآمدهای مربوطه، مالیات پرداخت نمایند. ازسوی دیگر، ایشان باید نسبت به درآمد خود در ایران نیز مالیات پرداخت کنند. برای رفع مشکل پرداخت نکردن مالیات مضاعف، کشورها اقدام به انعقاد موافقتنامهٔ اجتناب از اخذ مالیات مضاعف می‌کنند ولی ممکن است کشور متبوع برخی از سرمایه‌گذاران با ایران این موافقتنامه را منعقد نکرده باشد و یا اینکه امکان اثبات این موضوع و طی‌فرآیند مربوطه میسر نباشد و لذا سرمایه‌گذاران مجبور به پرداخت مالیات مضاعف می‌شوند.

۷-۴-۲. فرایند اداری‌و مطالبات مالیاتی: یکی از موضوعاتی که سبب نارضایتی سرمایه‌گذاران خارجی می‌شود، فرآیند اداری و مطالبات مالیاتی است. در زیر این عنوان می‌توان مشکلات متعدد مالیاتی را

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

مطرح کرد. از جمله می‌توان به مالیات تکلیفی برای کارمزد وام دریافتی از بانک‌های خارجی، عدم پذیرش هزینه‌های تأمین مالی خارجی به عنوان هزینه قابل قبول، مالیات بر حقوق سرمایه‌گذاران خارجی، مالیات زیست محیطی، مالیات بر ارزش‌افزوده، مالیات بر حق لیسانس، زمان آغاز و پایان استفاده از معافیت مالیاتی، فرآیند طولانی رسیدگی به پرونده‌ها و جز اینها اشاره کرد. سرمایه‌گذاران خارجی در ارتباط با هرکدام از عناوین مذکور، چالش‌هایی داشته‌اند. لذا مطالبات و اختلاف نظر شرکت‌ها با سازمان مالیاتی و، همچنین، فرآیند رسیدگی به پرونده‌های مالیاتی و نحوه پاسخگویی به سرمایه‌گذاران، یکی از موانع سرمایه‌گذاری خارجی است. شایان ذکر است که موانع سرمایه‌گذاری از حیث نوع، زمان رسیدگی و احتمال رفع آن به مشکلات سخت و آسان قابل تقسیم هستند که مشکلات مالیاتی از نوع مشکلات سخت و تاحدی غیرقابل رفع محسوب می‌شوند.

جدول ۶. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با سیستم مالیاتی

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات مالیاتی (درصد)
مشکلات مرتبط با سیستم مالیاتی	اخذ مالیات مضاعف	۶	۲,۵	۵۰,۰
	فرایند اداری و مطالبات مالیاتی	۶	۲,۵	۵۰,۰
	جمع کل	۱۲	۵,۰	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه‌گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

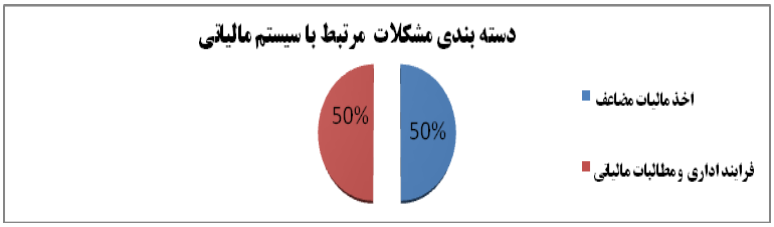

نمودار ۵. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با سیستم مالیاتی

۷-۵. مشکلات و موانع مرتبط با بخش صنعت و معدن: آمار سرمایه‌گذاری خارجی بخش صنعت و معدن بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است. بنابراین، با توجه به سهم زیاد، در صورت بروز مشکل در این بخش، اثر آن در کل سرمایه‌گذاری خارجی محسوس است. یکی از نکات قابل ذکر در خصوص مشکلات مربوط به این بخش، سخت بودن مشکلات به‌رغم بالا نبودن تعداد مشکلات است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

همچنین، می‌توان به این نکته اشاره کرد که چون استراتژی توسعه صنعتی و اولویت سرمایه‌گذاری مشخصی تدوین نشده است، در نتیجه، برنامه‌ریزی مناسبی نیز برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی وجود ندارد. به عنوان مثال کلیه سرمایه‌گذاری‌های خارجی بخش معدن، در سال‌های گذشته، در مرحله اجرا دچار مشکل و متوقف شده‌اند و می‌توان گفت که تقریباً هیچ طرح سرمایه‌گذاری خارجی در بخش معدن (بالای ۱۰میلیون دلار) که بدون مشکل اجرایی و فعال باشد، نداریم.

۷-۵-۱. مشکلات مرتبط با شهرک‌های صنعتی: شهرک‌های صنعتی، از اساس، با اهداف خاصی ایجاد شده و اگر این اهداف برآورده نشود، ایجاد شهرک‌های صنعتی بیهوده است. ایجاد زیرساخت‌های لازم از قبیل آب، برق،گاز، فاضلاب، جاده در حد نیاز، رعایت مسائل زیست‌محیطی، تجمیع واحدهای صنعتی در جاهای مشخص، تفکیک واحدهای تولیدی و صنعتی از مکان‌های مسکونی و شهری از اهداف ایجاد شهرک‌های صنعتی است. این تسهیلات و مزایا به این دلیل پیش‌بینی شده‌اند تا واحدهای تولیدی تشویق شوند جهت سهولت تولید در شهرک‌های صنعتی مستقر شوند. بنابراین، در صورت عدم پیش‌بینی و ارائه زیرساخت‌ها و تسهیلات لازم در شهرک‌های صنعتی، نقض غرض حاصل می‌شود. در این تحقیق مشخص گردید که برخی از واحدهای مستقر در این شهرک‌ها مشکلات زیادی دارند و سرمایه‌گذاران به سبب نبود ایجاد زیرساخت لازم، مدت زیادی از برنامه زمانی اجرای طرح عقب‌مانده و دچار ضرر شده‌اند. هر چند تعداد واحدهای صنعتی دچار مشکل در این شهرک‌ها زیاد نیستند ولی با توجه به تأثیر آن بر فعالیت جاری واحد و احتمال تعطیلی‌آن، تعداد کم این مانع نیز مشکل‌ساز و تأثیرگذار است.

۷-۵-۲. مشکل دریافت مجوزهای صنایع: یکی از مشکلات مرتبط با بخش صنعت‌ومعدن، دریافت مجوزهای صنایع، به‌ویژه صنایع کوچک است که دریافت آنها ضروری است. از جمله آنها، جواز تاسیس و پروانه بهره‌برداری است. این مجوزها، به نوعی گلوگاه نمایان‌شدن مشکلات حوزه صنعت و معدن است. قوانین و مقررات متعدد و، بعضاً متناقض، در زمان صدور مجوزهای فعالیت اعمال می‌شوند و وجود هرگونه مشکل در این زمینه‌ها، در زمان صدور مجوز بروز می‌کند.

۷-۵-۳. مشکل دریافت مجوزهای معادن: دریافت مجوز معادن یکی از مشکل‌ترین مجوزهای فعالیت اقتصادی می‌باشد. بخش معدن به دلیل تناقض مقررات آن با قوانین و مقررات دیگر، از یک‌سو، و پیچیده بودن فرآیند اداری، از سوی دیگر، ناموفق‌ترین بخش‌اقتصادی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی است. البته این نتیجه‌گیری بدون احتساب سرمایه‌گذاری در نفت و گاز است که طبق تعریف آنکتاد در بخش معدن محاسبه می‌گردد. بخش معدن تفاوتی با بخش‌های دیگر دارد و آن این است که این

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

بخش دارای جذابیت لازم برای سرمایه‌گذاری است؛ اما کلیه طرح‌ها در مرحله اجرا، متوقف می‌شوند. جهت اجرای یک طرح معدنی از ابتدا (آغاز مطالعات) تا انتها (بهره‌برداری و تولید) مجوزها و موافقت‌های متعددی از قبیل پروانه اکتشاف، گواهی کشف و پروانه بهره‌برداری نیاز هست که در هر مرحله و در زمان صدور هر کدام از این مجوزها چنانچه مشکلی بروز کند، طرح متوقف می‌گردد. به عبارت دیگر زمانی طرح با موفقیت اجرا می‌شود که کلیه این مجوزها بدون مشکل صادر گردد.

۷-۵-۴. مشکل سهم مشارکت در پروژه: یکی دیگر از مشکلات بخش صنعت و معدن، عدم اجرای تعهد قراردادی و تأمین سهم مشارکت در پروژه است. وزارت صنایع و معادن با هدف شراکت در برخی طرح‌های سرمایه‌گذاری، به عنوان شریک، تعهد می‌کند که سهم مشارکت خود در پروژه را پرداخت کند. این سهم ممکن است منابع مالی، اخذ مجوزهای لازم از دستگاه‌های دیگر یا ارائه پروانه و مجوز مربوطه از سوی وزارت صنایع و معادن باشد که در برخی موارد به این تعهد عمل نشده است.

۷-۵-۵. مشکلات و مسائل حقوقی: این‌گونه مشکلات، مواردی هستند که به مسائل حقوقی، قراردادی و مقرراتی طرح‌های سرمایه‌گذاری ارتباط دارند. به عبارت دیگر، عدم اجرای طرح سرمایه‌گذاری یا توقف اجرای آن با مفاد قرارداد مشارکت، تغییر قوانین، مقررات، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های مربوطه و تفاسیر مختلف حقوقی از آنها، مرتبط است.

۷-۵-۶. مشکلات مرتبط با تائیدیه‌های ماشین‌آلات و ارزش‌گذاری دانش فنی: این گونه مشکلات را می‌توان در دو بخش تائیدیه‌های ماشین‌آلات و ارزش‌گذاری دانش فنی بررسی کرد. مشکلات تأییدیه ماشین‌آلات به تائید نوع و سال تولید و همچنین صدور تأییدیه لازم جهت استفاده از معافیت عوارض گمرکی ارتباط دارد. به‌طوری که اگر بخشی از سرمایه خارجی به‌صورت ماشین‌آلات وارد شود، باید وزارت صنعت ومعدن نسبت به این ماشین‌آلات اعلام‌نظر نماید. همچنین، برخورداری از معافیت عوارض گمرکی با نظر وزارت یاد شده انجام می‌شود. مشکل دیگر در این بخش، ارزش-گذاری دانش فنی است. براساس قانون و دستورالعمل‌اجرایی مربوطه مرجع تأیید انتقال دانش فنی وزارت صنعت و معدن تعیین شده است. در سال‌های گذشته، صدور تأییدیه انتقال دانش فنی قدری مشکل بوده است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جدول ۷. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با بخش صنعت و معدن

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات صنعت و معدن (درصد)
مشکلات مرتبط با بخش صنعت و معدن	مرتبط با شهرک‌های صنعتی	۲	۰,۸	۸,۷
	دریافت مجوزهای صنایع	۴	۱,۷	۱۷,۴
	دریافت مجوزهای معادن	۳	۱,۳	۱۳,۱
	سهم مشارکت در پروژه	۴	۱,۷	۱۷,۴
	مشکلات و مسائل حقوقی	۵	۲,۱	۲۱,۷
	تأیید ماشین‌آلات و ارزش‌گذاری دانش فنی	۵	۲,۱	۲۱,۷
	جمع کل	۲۳	۹,۶	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه‌گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

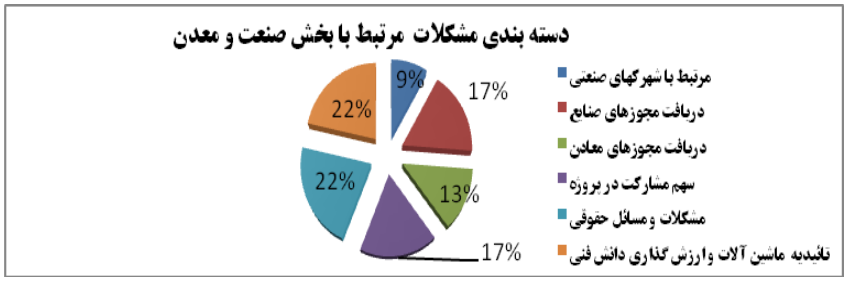

نمودار ۶. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با بخش صنعت و معدن

۷-۶. مشکلات مرتبط با اداره کار: با مسائل نیروی انسانی کلیه بنگاه‌های اقتصادی درگیری مستقیم دارند و وجود هرگونه برخورد خارج از چارچوب، از یک‌سو، و عدم وجود مقررات شفاف، از سوی دیگر، باعث ایجاد چالش برای بنگاه‌های اقتصادی می‌شود. یکی از مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی به نیروی کار و اداره کار مربوط می‌شود. مشکلات مرتبط با اداره کار در دو بخش قابل بررسی است: ۱. مشکلات مرتبط با قوانین و مقررات، ۲. مشکلات و موانع مرتبط با صدور و تمدید پروانه کار. هرچند، برخی مشکلات دیگر نیز از جمله به‌کارگیری و اخراج نیروی‌کار نیز به اداره کار مرتبط است ولیکن با توجه به اشکالات موجود در قانون در این زمینه، مشکلات موجود در زمینه به‌کارگیری و اخراج نیروی کار نیز در بخش مشکلات مقررات کار قید شده است. در طی این بررسی، تعداد ۱۰ طرح و ۲۲طرح به ترتیب در زمینه بند ۱ و ۲ فوق دارای مشکل شناسایی شدند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جدول ۸. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با اداره کار

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات اداره کار (درصد)
مشکلات مرتبط با اداره کار	قوانین و مقررات کار	۱۰	۴,۲	۳۱,۳
	مرتبط باصدور و تمدید پروانه کار	۲۲	۹,۲	۶۸,۸
	جمع کل	۳۲	۱۳,۳	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه‌گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

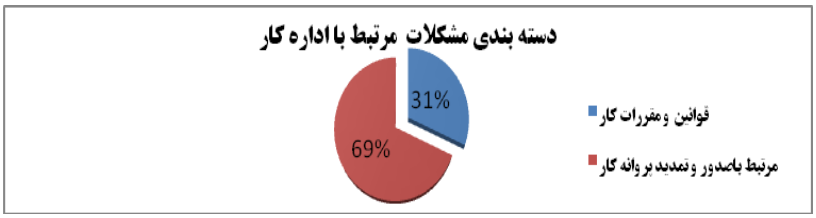

نمودار ۷. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با اداره کار

۷-۷. مشکلات مرتبط با بخش نفت و پتروشیمی: نفت و صنایع وابسته به آن بزرگ‌ترین بخش اقتصادی‌ایران را تشکیل‌داده و سهم زیادی در صادرات غیرنفتی و تولید ناخالص‌ملی دارد. پتروشیمی و نفت ایران در خاورمیانه و جهان نیز سهم قابل‌توجهی دارد. باتوجه به منابع غنی نفت وگاز ایران، سرمایه-گذاری در این بخش، به‌ویژه پتروشیمی، جذابیت بالایی دارد. مشکلات این بخش به شرح زیر است:

۷-۷-۱. مشخص نبودن قیمت خوراک: با توجه به زمزمه افزایش قیمت خوراک از اوایل اجرای برنامه چهارم، انتظار افزایش قیمت وجود داشته است ولی در حالی‌که حتی یک‌ماه برای سرمایه‌گذاران دارای اهمیت است، تا تعیین نهایی قیمت خوراک چند سال طول کشید و تعدادی از طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی به‌رغم جدیت در کار منتفی شدند. مشکل مذکور زمانی خیلی مهم و اثرگذار است که اجرای طرح به خوراک و قیمت آن متکی باشد. به عبارت دیگر، طرح‌هایی که مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده توجیه‌پذیری آنها خوراک و قیمت آن باشد، به دلیل نامشخص بودن تامین خوراک دچار بلاتکلیفی شده و نمی‌توانند اجرایی شوند. بنابراین، یکی از مشکلات اصلی سرمایه‌گذاری که مانع حداقل جذب ۵ میلیارد دلار سرمایه خارجی شده، مشکل مشخص نبودن قیمت خوراک است.

۷-۷-۲. پرداخت نشدن سهم مشارکت: یکی دیگر از مشکلات این بخش، پرداخت نشدن سهم مشارکت می‌باشد. وزارت نفت در دهه گذشته براساس اولویت و به منظور اجرای سریع طرح‌های

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

اولویت‌دار، در تامین بخشی از منابع مالی اجرای این طرح‌ها مشارکت می‌نمود. به علت تغییر سیاست‌ها در سال‌های بعد، به‌ویژه ناشی از قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، این هدف (تسریع در اجرای طرح‌های اولویت‌دار) نه تنها حاصل نشد، بلکه به علت پرداخت نشدن سهم مشارکت، این طرح‌ها با مشکل مواجه و متوقف شدند. بیشترین سهم مشکلات بخش نفت و پتروشیمی به این دسته تعلق دارد که به‌رغم پیگیری‌های صورت گرفته رفع نشده و سرمایه‌گذاران به دنبال تأمین منابع مالی جایگزین در تلاش بوده‌اند.

۷-۷-۳. مشخص نبودن قیمت خرید محصول: مشخص نبودن و بعضاً منطقی نبودن قیمت خرید محصول در بخش پتروشیمی، از دیگر مشکلات این بخش می‌باشد. با توجه به منطقی نبودن قیمت خوراک در سال‌های قبل از قانون هدفمندکردن یارانه‌ها، دولت در تعیین قیمت محصول واحدهای پتروشیمی نیز نقش داشت. پس از اجرای قانون موصوف نیز نقش دولت در این خصوص تا حدی حفظ گردید. به‌طوری که، از یک‌سو، قیمت تعیین شده برای فروش محصول در داخل کشور با قیمت جهانی فاصله داشت و مبالغ مربوط به محصول خریداری شده توسط دولت اغلب پرداخت نمی‌شد و یا به تعویق می‌افتاد. از سوی دیگر، به دلیل نیاز داخل، اجازه صادرات محصول تولیدی واحدهای پتروشیمی نیز داده نمی‌شد که این نحوه عمل دولت باعث افزایش هزینه‌های تولید بدون افزایش درآمد می‌شد.

۷-۷-۴. عدم تأمین سوخت: برخی از طرح‌های سرمایه‌گذاری در عرصهٔ پتروشیمی به مشتقات نفتی به عنوان خوراک نیاز ندارند ولی برخی نیز به مشتقات نفتی جهت تأمین انرژی لازم نیاز دارند و در صورت عدم تأمین سوخت لازم با مشکل مواجه می‌شوند. در نتیجه اجرای قانون هدفمندکردن یارانه‌ها، برخی از طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی به سبب عدم امکان تأمین سوخت با مشکلات زیادی مواجه شدند.

جدول ۹. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با بخش نفت و پتروشیمی

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات نفت و پتروشیمی (درصد)
مشکلات مرتبط با بخش نفت و پتروشیمی	مشخص نبودن قیمت خوراک	۵	۲,۱	۲۲,۷
	عدم پرداخت سهم مشارکت	۹	۳,۸	۴۰,۹
	مشخص‌نبودن قیمت خرید محصول	۲	۰,۸	۹,۱
	عدم تأمین سوخت	۶	۲,۵	۲۷,۳
	جمع کل	۲۲	۹,۲	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

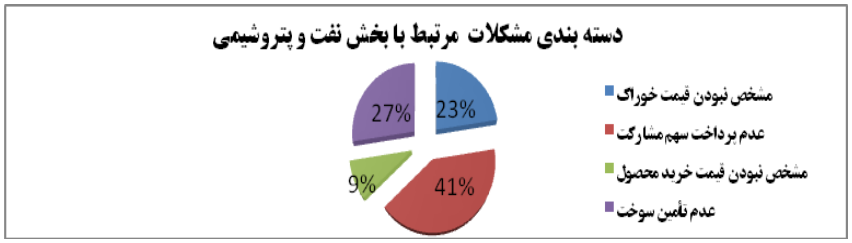

نمودار ۸. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با بخش نفت و پتروشیمی

۷-۸. مشکلات و موانع مرتبط با بخش کشاورزی: بخش کشاورزی ایران در حوزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی سهم بسیار ناچیزی را به خود اختصاص داده است. معمولاً در کشورهایی که دارای مزیت نسبی برای فعالیت در بخش کشاورزی هستند، این بخش در جذب سرمایه‌گذاری سهم زیادی دارد ولی ایران به‌رغم توان بالقوهٔ بالای موجود، به دلایل گوناگون در سرمایه‌گذاری و توسعه این بخش موفق نبوده است. در این پژوهش موانع فعالیت شرکت‌های سرمایه‌گذاری خارجی که با فعالیت‌های وزارت جهاد کشاورزی مرتبط می‌باشد، شناسایی و مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۷-۸-۱. مشکل دریافت مجوزها: فعالان و سرمایه‌گذاران خارجی بخش کشاورزی برای آغاز فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری باید از وزارت جهادکشاورزی مجوزهای لازم را اخذ نمایند که این مجوزها، متناسب با فعالیت، متفاوت و متعددند. یکی از مشکلات سرمایه‌گذاری، طولانی‌بودن فرایند صدور مجوزهای مختلف از سوی وزارت جهاد کشاورزی حجم این نوع مشکلات زیاد نیست ولی در برخی مواقع رفع این‌گونه از مشکلات بسیار سخت است.

۷-۸-۲. مشکل بازار و قیمت خرید محصولات: یکی از موانع سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، نبودِ تعادل در بازار محصولات در زمان عرضه است. با توجه به فصلی بودن تولیدات کشاورزی، هنگامی که محصول به بازار عرضه می‌شود، ناگهان افت قیمت حاصل از افزایش عرضه، باعث کاهش شدید قیمت و افزایش معاملات دلالی شده و در برخی موارد فروش محصول حتی هزینه تولید را نیز پوشش نمی‌دهد. به سبب این مشکلات و در برخی موارد (در محصول استراتژیک) مداخله دولت در تعیین قیمت و عدم اجازه صادرات، باعث ضرر سرمایه‌گذاران و عدم جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌شود.

۷-۸-۳. مشکل اعطای زمین: یکی از مقدمات اصلی سرمایه‌گذاری، داشتن زمین محل اجرای طرح است. براساس مقررات موجود زمانی که زمین از سوی دولت در اختیار سرمایه‌گذاران قرار می‌گیرد، در برخی موارد مشکلاتی را برای سرمایه‌گذاران، به ویژه سرمایه‌گذاران خارجی، به سبب محدودیت‌های ناشی از مقررات استملاک اتباع بیگانه، ایجاد می‌کند. همچنین تغییر کاربری زمین نیز از دیگر مشکلات است.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جدول ۱۰. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با بخش کشاورزی

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات کشاورزی (درصد)
مشکلات مرتبط با بخش کشاورزی	مرتبط با دریافت مجوزها	۲	۰,۸	۳۳,۳
	مرتبط با بازار و قیمت خرید محصولات	۱	۰,۴	۱۶,۷
	مرتبط با اعطای زمین	۳	۱,۳	۵۰,۰
	جمع کل	۶	۲,۵	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

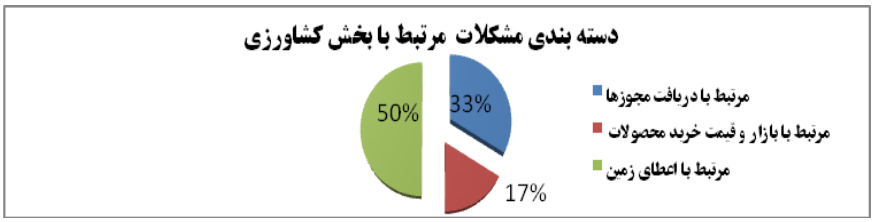

نمودار ۹. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با بخش کشاورزی

۷-۹. مشکلات و موانع مرتبط با ثبت شرکت‌ها: اغلب سرمایه‌گذاران خارجی برای شروع فعالیت اقتصادی خود در ابتدا اقدام به ثبت شرکت ایرانی می‌نمایند. لذا می‌توان گفت که تقریباً تمام سرمایه‌گذاران در آغاز سرمایه‌گذاری به ثبت شرکت‌ها مراجعه می‌کنند و اگر در این زمینه مشکل وجود داشته باشد، اغلب سرمایه‌گذاران با آن برخورد می‌کنند. در ارتباط با ثبت شرکت‌ها عمده مشکلات به شرح زیر است:

۷-۹-۱. مشکل ثبت شرکت مشترک ایرانی با بیش از ۴۹ درصد سهام متعلق به خارجی: براساس تفاسیر خاص و سلیقه‌ای از قوانین و مقررات مختلف، از جمله اصل ۸۱ قانون اساسی، ثبت شرکت ایرانی با مالکیت اکثریت سهام توسط اشخاص خارجی فراز و نشیب‌هایی داشته است و چون قانون درخصوص عدم وجود مشکل در ثبت شرکت ایرانی با سهامداری اکثریت خارجی صراحت ندارد، در برخی مواقع دستگاه‌ها، از جمله وزارت کار، نسبت به ارائه خدمات به شرکت‌های ایرانی دارای سهامدار اکثریت خارجی اقدام نمی‌کرد و حتی در برهه‌ای با ارسال گزارشی به سازمان بازرسی کشور و با استفاده از ظرفیت نظارتی سازمان موصوف، از ثبت شرکت‌های ایرانی با شرایط مذکور جلوگیری کردند و اداره ثبت شرکت‌ها نیز به دلیل ورود سازمان یاد شده، شرکت‌های مورد نظر را ثبت ننمود. البته با برگزاری جلسات بین دستگاه‌های ذی‌ربط

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

و بررسی موضوع، توافق لازم حاصل و مراتب به‌صورت صورتجلسه‌ای توسط وزیر دادگستری ابلاغ و مشکل رفع گردید.

۷-۹-۲. مشکلات و موانع در ثبت اسم و علائم تجاری: استفاده از نام و علائم تجاری یکی از اصول شرکت-های مختلف، به‌ویژه شرکت‌های بزرگ و معتبر بین‌المللی، برای انجام فعالیت اقتصادی است. این شرکت‌ها در طی سال‌های متمادی، نام و علامت خاص تجاری خود را در جهان شناسانده و از آن استفاده می‌کنند. وجود هرگونه مشکل در این زمینه می‌تواند حتی شرکت را از فعالیت اقتصادی باز دارد. در ایران یکی از مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی در این زمینه می‌باشد. این مشکل زمانی حاد می‌شود که سرمایه‌گذار شرکت معتبر بین‌المللی باشد. براساس قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصلاحات بیگانه (مصوب سال ۱۳۷۵) استفاده از کلمات و واژه‌های بیگانه بر روی تولیدات داخلی ممنوع است. این قانون، استفاده از نام و علائم تجاری به رسمیت شناخته شده در دنیا را ممنوع کرده و به نوعی یکی از اصول فعالیت اقتصادی را نادیده گرفته بود. با توجه به این موضوع، موانعی در طی سال‌های گذشته برای سرمایه‌گذاران خارجی در این خصوص ایجاد می‌شد که با تلاش صورت گرفته برخی از این مشکلات با تعدیل رفع و برخی دیگر رفع نشدند. با توجه به اینکه استفاده از نام و برند یک اصل پذیرفته شده در دنیاست، گزارش توجیهی لازم در خصوص این مانع فعالیت شرکت‌های معتبر بین‌المللی به دولت ارائه که در نهایت طی مصوبه‌ای این مشکل تا حدود زیادی رفع شد.

جدول ۱۱. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با ثبت شرکت‌ها

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات ثبت شرکت‌ها (درصد)
مشکلات مرتبط با ثبت شرکت‌ها	ثبت شرکت ایرانی با بیش از ۴۹٪ سهام متعلق به خارجی	۳	۱,۳	۴۲,۹
	ثبت اسم و علائم تجاری	۴	۱,۷	۵۷,۱
	جمع کل	۷	۲,۹	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه‌گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

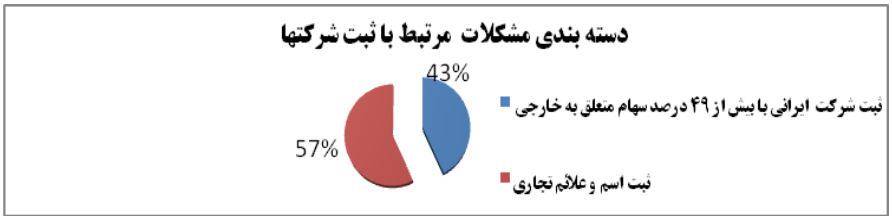

نمودار ۱۰. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با ثبت شرکت‌ها

۷-۱۰. مشکلات و موانع مرتبط با بخش محیط زیست: در بررسی مشکلات شرکت‌های دارای سرمایه‌گذار خارجی، برخی شرکت‌ها مشکلاتی را مطرح کردند که با اداره محیط زیست مرتبط و فهرست آنها به شرح زیر است:

۷-۱۰-۱. عدم اجازه فعالیت: طبق بررسی‌های صورت گرفته در برخی موارد مشاهده شده است که اداره محیط زیست، در ابتدای کار، طرح توجیهی فعالیت اقتصادی را مورد تأیید قرار داده ولی در حین اجرای پروژه یا بهره‌برداری، از برخی فعالیت‌ها جلوگیری می‌کند که این موضوع باعث از بین رفتن سرمایه‌گذاری و عدم تمایل به ادامه یا توسعه فعالیت می‌شود.

۷-۱۰-۲. مشکل طولانی شدن صدور مجوزهای مرتبط با محیط زیست: طی بررسی‌ها مشخص شد که در برخی موارد برای صدور مجوزهای زیست محیطی زمان طولانی حتی بیش از یک‌سال صرف شده است و نتیجه نیز در انتهای کار، مثبت نبوده است. برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی لازم است گردش کار صدور مجوزها و زمان آن (کمترین زمان ممکن) طراحی، اطلاع‌رسانی و رعایت شود که حتی، در موارد خاص، زمان صدور مجوز بیش از زمان پیش‌بینی شده در طرح طولانی نشود.

جدول ۱۲. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با بخش محیط زیست

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات زیست محیطی (درصد)
مشکلات مرتبط با بخش محیط زیست	عدم اجازه فعالیت	۲	۰,۸	۶۶,۷
	طولانی شدن صدور مجوزهای مرتبط	۱	۰,۴	۳۳,۳
	جمع کل	۳	۱,۳	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

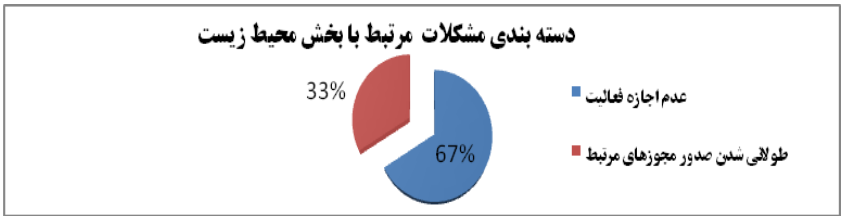

نمودار ۱۱. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با محیط زیست

۷-۱۱. مشکلات و موانع مرتبط با امورخارجه: یکی از موضوعات اصلی در جذب سرمایه‌گذاران خارجی، سهولت در ورود و خروج سرمایه‌گذاران است. متولی این امر نیز وزارت امور خارجه می باشد که بایستی با رعایت ملاحظات سیاسی و امنیتی، تسریع در صدور روادید را مد نظر داشته باشد. در برخی موارد سرعت در اخذ روادید و ضرورت حضور یک سرمایه‌گذار، در زمان مشخص، برای احیاء یک پروژه حیاتی است و با گذر زمان ممکن است امکان جذب آن سرمایه‌گذار برای پروژه امکان‌پذیر نباشد. در مواردی در این زمینه مشکلاتی برای سرمایه‌گذاران خارجی ایجاد می‌شود، اما این مشکل از جنس مشکلات سهل و قابل رفع می‌باشند.

جدول ۱۳. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با امور خارجه

عنوان	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)
مشکلات مرتبط با امور خارجه (اخذ روادید)	۱۰	۴,۲
کل مشکلات سرمایه گذاری	۲۴۰	۱۰۰,۰

مأخذ: محاسبات تحقیق

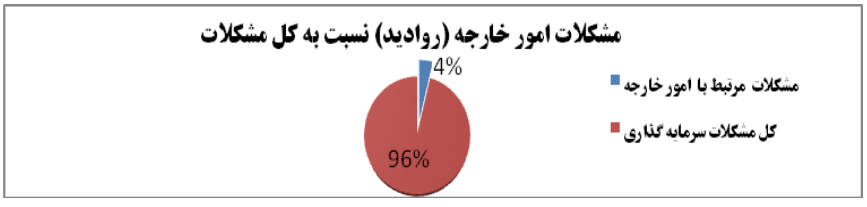

نمودار ۱۲. مشکلات امور خارجه (روادید) نسبت به کل مشکلات

۷-۱۲. مشکلات و موانع مرتبط با بخش بازرگانی: اغلب سرمایه‌گذاران خارجی در حین اجرا و پس از بهره‌برداری طرح مربوطه، به برخی امور بازرگانی و تجاری به عنوان بخشی از فعالیت‌های اقتصادی خود می‌پردازند. نیاز به وارد کردن ماشین‌آلات و تجهیزات خارجی یا صادرات محصول تولیدی پس از بهره‌برداری طرح از جمله امور بازرگانی و تجاری مرتبط با کار سرمایه‌گذاران خارجی است. در این زمان یا در صورت سرمایه‌گذاری در خدمات، لازم است برخی مجوزها و موافقت‌ها از دستگاه متولی

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

بخش بازرگانی اخذ شود. لذا چنانچه هرگونه مشکلی در پیگیری و انجام این امور بروز نماید در فعالیت جاری سرمایه‌گذاران مذکور مؤثر خواهد بود. با توجه به موارد یادشده و براساس بررسی به‌عمل آمده، نتیجه حاصله حکایت از آن دارد که بخشی از موانع سرمایه‌گذاری خارجی با بخش بازرگانی ارتباط دارد. این تقسیم‌بندی با توجه به وظایف دستگاه متولی بخش بازرگانی و تجارت صورت گرفته است. به‌طور کلی مشکلات مرتبط با بخش بازرگانی به سه دسته زیر تقسیم شده است.

۷-۱۲-۱. مشکلات مرتبط با ثبت سفارش: مشکلات مرتبط باثبت سفارش هر چند در طی سال‌های گذشته کمتر بود، اما اخیراً بیشتر شده و می‌توان گفت که ثبت سفارش به‌عنوان یک مشکل اصلی برای فعالان اقتصادی، از جمله سرمایه‌گذاران خارجی، مطرح است. هر چند بخش زیادی از این مشکلات به مسائل دیگری از جمله تحریم‌های اعمال شده بر علیه کشورمان و، همچنین، نوسانات نرخ ارز در کشور و فاصله نرخ ارز دولتی و نرخ ارز در بازار آزاد مرتبط است ولی بازهم بخشی از مشکلات ثبت سفارش به تغییرات مکرر دستورالعمل‌ها، اجرای برنامه‌های متعدد نرم‌افزاری و طرح‌های مختلف بازمی-گردد. در حالی‌که در اغلب کشورهای جهان ثبت سفارش در سریع‌ترین زمان انجام می‌شود، در ایران ثبت سفارش گاهی چندماه نیز طول می‌کشد. انجام سریع ثبت سفارش در اجرای به موقع طرح‌های سرمایه‌گذاری تأثیر به سزایی دارد.

۷-۱۲-۲. مشکل در صدور مجوزها: در انجام سرمایه‌گذاری و فعالیت اقتصادی در کشور برخی از مجوزها و موافقت‌ها به دستگاه متولی بخش بازرگانی مربوط می‌شود از جمله این مجوزها و موافقت-نامه‌ها می‌توان به موافقت اصلی برای سرمایه‌گذاری در زمینه‌های تجاری مشابه فروشگاه‌های زنجیره-ای، پایانه‌های صادرات و همچنین موافقت با صدور کارت بازرگانی، موافقت با واردات و صادرات، و... اشاره کرد. اغلب این مجوزها هر چند مستقیماً به اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری مرتبط نمی‌شوند لیکن در فرایند ورود مواد اولیه، ماشین‌آلات و تجهیزات، قیمت‌گذاری محصول، صادرات محصول و غیره تأثیر بسزایی دارد و در حالی‌که مشکلی در صدور این مجوزها و فرایند اداری آنها بروز نماید، طرح‌های سرمایه‌گذاری با چالش مواجه شده و تا مرز توقف فعالیت پیش می‌روند. از مشکلات دیگر درخور ذکر، برخوردهای سلیقه‌ای در صدور برخی از مجوزها است.

۷-۱۲-۳. مشکلات مرتبط با پرداخت جوایز صادراتی: از چند سال قبل (سال ۱۳۸۵ش)، به منظور تشویق صادرات و افزایش صادرات غیرنفتی، جایزه صادراتی برای صادرکنندگان پیش‌بینی گردید. پرداخت جایزه صادراتی به عنوان یک مشوق مالی مناسب در افزایش صادرات تأثیر دارد. این عامل تشویقی در صورتی نتیجه عکس می‌دهد که نحوه عمل در این زمینه درست نباشد. در این راستا به دلیل مناسب

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

نبودن دستورالعمل مربوط به جایزه مذکور و چارچوب مربوطه و، همچنین، اجرا شدن کامل و درست آن، این عامل به‌صورت یک مانع و مشکل سرمایه‌گذاری ظاهر شده است.

جدول ۱۴. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با بخش بازرگانی

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات بازرگانی (درصد)
مشکلات مرتبط با بخش بازرگانی	مرتبط با ثبت سفارش	۱	۰,۴	۱۴,۳
	مرتبط با صدور مجوزها	۳	۱,۳	۴۲,۹
	مرتبط باپرداخت جوایز صادراتی	۳	۱,۳	۴۲,۹
	جمع کل	۷	۲,۹	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

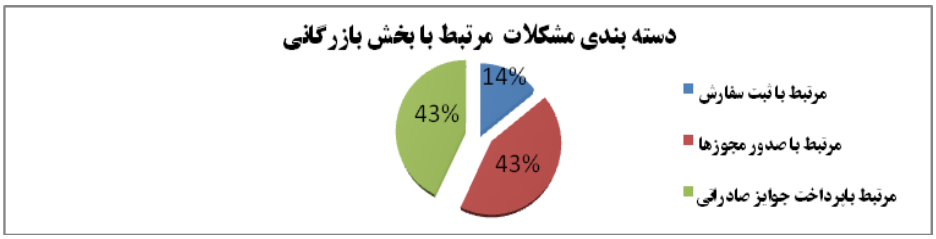

نمودار ۱۳. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با بخش بازرگانی

۷-۱۳. مشکلات و موانع مرتبط با انرژی و آب: یکی از نشانه‌های آمادگی برای پیشرفت اقتصادی در هر کشور وجود زیرساخت‌های تولید است. در صورتی‌که زیرساخت‌ها به‌طور متوازن تدارک شوند، امکان توسعه همه‌جانبه نیز وجود خواهد داشت. در بررسی‌های صورت گرفته برخی شرکت‌ها از عدم تأمین زیرساخت‌های تولید از جمله برق لازم، آب مورد نیاز، سیستم فاضلاب و ... در زمانی که نیاز به این امکانات وجود داشته است، نارضایتی داشته و این عامل را باعث تأخیر در اجرا یا بهره‌برداری و، در نتیجه، زیان اقتصادی و دلسردی برای سرمایه‌گذاری دانسته‌اند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جدول ۱۵. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با انرژی و آب

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات انرژی و آب (درصد)
مشکلات مرتبط با انرژی و آب	مرتبط با انرژی	۱۰	۴,۲	۸۳,۳
	مرتبط با آب	۲	۰,۸	۱۶,۷
	جمع کل	۱۲	۵,۰	۱۰۰,۰
کل مشکلات سرمایه گذاری		۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

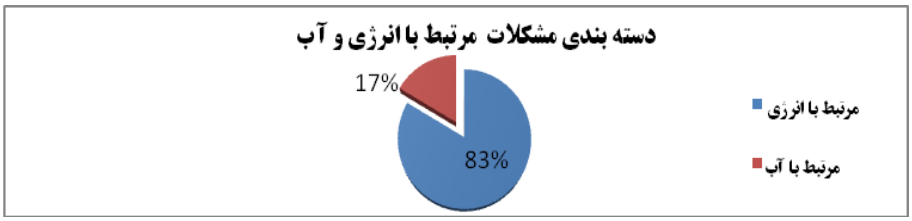

نمودار۱۴. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با انرژی و آب

۷-۱۴. مشکلات و موانع مرتبط با بخش‌های دیگر (متفرقه): این بخش از مشکلات، موانعی هستند که تعداد طرح‌های درگیر با هرکدام از دستگاه‌های مورد نظر نسبت به موارد مذکور قبلی کمتر بوده و در زیر مجموعه یک بند از مشکلات تحت عنوان موانع مرتبط با بخش‌های متفرقه دسته‌بندی و پالایش شده است. این بخش مشکلات به چند دستگاه مربوط می‌شود و تعداد مشکلات آنها نسبتاً کمتر است.

۷-۱۴-۱. مشکلات مرتبط با شهرداری: هر چند تعداد طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی مرتبط با شهرداری‌ها کم است، اما معمولاً هر کدام از طرح‌هایی که امور آنها به شهرداری‌ها به‌ویژه شهرداری-های کلان شهرها، ارتباط پیدا می‌کند معمولاً با مشکل مواجه می‌شوند. شهرداری‌ها عموماً به دنبال کسب درآمد بیشترند و زمانی که طرف مقابل آنها، سرمایه‌گذار خارجی باشد، سعی می‌کنند با ایجاد مشکل بیشترین درآمد را از سرمایه‌گذار کسب نمایند. دریافت هزینه‌های متعدد توسط شهرداری‌ها به بهانه‌های مختلف مشابه رایج است و اغلب طرف قرارداد آنها از این رفتار ناراضی هستند.

۷-۱۴-۲. مشکلات مرتبط با نهاد متولی امور بهداشتی: یکی دیگر از موانع سرمایه‌گذاری با امور بهداشتی مرتبط است. در زمینه تولید محصولات و صنایع غذایی، ورود مواد اولیه مصرفی وارداتی در تولید و نیز فرمول و نحوه تولید محصول و ترکیبات آن و میزان استفاده از آنها، موافقت نهاد متولی امور بهداشتی لازم است. برخی از طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی در اخذ اینگونه مجوزها دچار مشکل شده‌اند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

۷-۱۴-۳. مشکلات مرتبط با نیروی انتظامی: اغلب مشکلات مرتبط با نیروی انتظامی، در زمینه صدور و تمدید پروانه اقامت برای سرمایه‌گذاران خارجی، کارشناسان، مدیران و بستگان آنهاست. در برخی مواقع نیروی انتظامی، در برخی از استان‌ها، در صدور و تمدید پروانه اقامت اقدام به موقع و مناسبی انجام نداده و سرمایه‌گذاران خارجی را دچار مشکل می‌کند. با توجه به بررسی انجام شده، مشکلات مرتبط با نیروی انتظامی غالباً حاد نبوده و با پیگیری رفع می‌شود. هر چند ممکن است در ارتباط با نیروی انتظامی، مشکلات دیگری در زمینه راهنمایی و رانندگی و برخورد انتظامی به‌وجود بیاید اما اینگونه مشکلات بسیار نادر بوده و نیروی انتظامی در برخورد با سرمایه‌گذاران خارجی مناسب عمل کرده است.

۷-۱۴-۴. مشکلات مرتبط با آموزش و پرورش: مشکلی که تاکنون سرمایه‌گذاران خارجی در ارتباط با آموزش و پرورش با آن برخورد کرده‌اند، مشکل ثبت نام و تحصیل فرزندان سرمایه‌گذاران در آموزش و پرورش است. در برخی موارد برداشت نادرست برخی استانداری‌ها از دستورالعمل مربوط به محدودیت اقامت اتباع خارجی در مناطق کشور و تعمیم آن به سرمایه‌گذاران خارجی تحت پوشش قانون، باعث می‌شود اقامت برخی از سرمایه‌گذاران خارجی با مشکل مواجه گردد. از سوی دیگر، در صورت دارا بودن پروانه اقامت نیز در برخی مواقع آموزش و پرورش، با برداشت نادرست از دستورالعمل موصوف، از ثبت نام فرزندان سرمایه‌گذاران خارجی و مدیران ایشان جلوگیری می‌کند.

۷-۱۴-۵. مشکلات مرتبط با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: اغلب مشکلات سرمایه گذاران خارجی در این زمینه به اجرای قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصلاحات بیگانه و آیین‌نامه اجرایی آن و تبلیغات در رسانه‌های گروهی مربوط می‌شود.

۷-۱۴-۶. مشکلات مرتبط با سازمان خصوصی‌سازی: با توجه به ارتباط خیلی کم سازمان خصوصی سازی با سرمایه‌گذاری خارجی، به‌واسطه عدم واگذاری تعداد زیاد شرکت‌های دولتی به سرمایه‌گذاران خارجی، بدیهی است که مشکلات سرمایه‌گذاران یادشده با سازمان موصوف نیز محدود باشد. این مشکلات در صورت بروز صرفاً به چارچوب قرارداد واگذاری شرکت‌ها به سرمایه‌گذاران خارجی مرتبط می‌شود.

۷-۱۴-۷. مشکلات مرتبط با اداره راه: این گونه مشکلات بیشتر به ایجاد شرکت‌های حمل ونقلی، احداث جاده دسترسی و فاصله واحدهای تولیدی به راه‌ها باز می‌گردد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

۷-۱۴-۸. مشکلات مرتبط با وزارت کشور: مشکلات مرتبط با وزارت کشور مشابه مشکلات مرتبط با آموزش و پرورش به دستورالعمل محدودیت اقامت اتباع خارجی، در برخی مناطق کشور و در نتیجه ایجاد مشکل در زمینه اقامت برخی از سرمایه گذاران خارجی بازمی‌گردد.

۷-۱۴-۹. مشکلات مرتبط با مناطق آزاد: مشکلات مورد نظر در این زمینه بیشتر به مشکلات واگذاری زمین در مناطق مرتبط است. برخی از سرمایه‌گذاران خارجی در زمینه‌های متعدد با مناطق آزاد مشکل داشته‌اند.

جدول ۱۶. وضعیت مشکلات شناسایی شده مرتبط با بخش‌های مختلف (متفرقه)

عنوان	مشکل	تعداد مشکل	نسبت به کل مشکلات (درصد)	نسبت به مشکلات متفرقه (درصد)
مشکلات مرتبط با بخش‌های دیگر (متفرقه)	مرتبط با شهرداری‌ها	۱	۰,۴	۵,۹
	مرتبط با نهاد متولی امور بهداشتی	۲	۰,۸	۱۱,۸
	مرتبط با نیروی انتظامی	۷	۲,۹	۴۱,۲
	مرتبط با آموزش و پرورش	۱	۰,۴	۵,۹
	مرتبط با وزارت فرهنگ وارشاد اسلامی	۱	۰,۴	۵,۹
	مرتبط با سازمان خصوصی سازی	۲	۰,۸	۱۱,۸
	مرتبط با اداره راه	۱	۰,۴	۵,۹
	مرتبط با وزارت کشور	۱	۰,۴	۵,۹
	مرتبط با مناطق آزاد	۱	۰,۴	۵,۹
	جمع کل	۱۷	۷,۱	۱۰۰,۰
	کل مشکلات سرمایه گذاری	۲۴۰	۱۰۰,۰	

مأخذ: محاسبات تحقیق

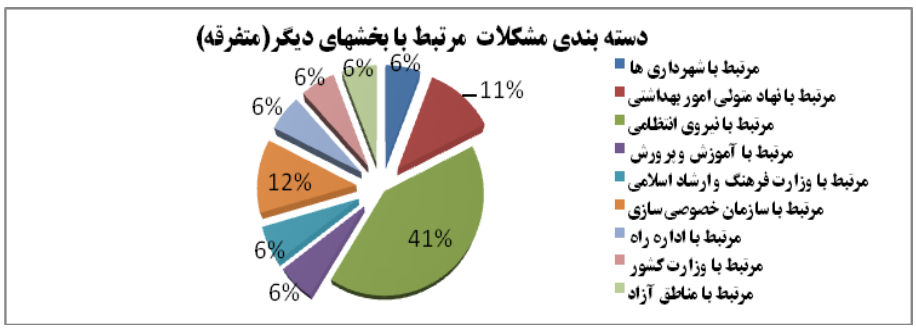

نمودار ۱۵. دسته‌بندی مشکلات مرتبط با بخش‌های دیگر (متفرقه)

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

۸. نتیجه‌گیری

محیط سرمایه‌گذاری در ایران با مشکلات فراوانی روبه‌روست. برخی از این مشکلات، بنیادی و ریشه در فرهنگ یا ساختار سیاسی کشور دارند و برخی دیگر، به رویکرد اقتصادی دولت ها، عوامل برون مرزی و عملکرد کارگزاران اقتصادی مربوط می‌شود. عملکرد نامناسب نهادهای دولتی (نظیر بوروکراسی گسترده، رفتارهای تبعیض‌آمیز، برخوردهای سلیقه‌ای، بی ثباتی قوانین، عدم هماهنگی نهادها در اجرای سیاست‌ها، عملکرد نهادهای انتفاعی دولتی) نیز می‌تواند موجب افزایش ناامنی در سرمایه‌گذاری و افزایش هزینه‌های جانبی تولید شود (رهبر، فرهاد و ... ، ۱۳۸۶).

در این پژوهش که با استفاده از روش‌میدانی و تهیه گزارش از بیش از ۳۰۰ طرح سرمایه‌گذاری خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده، به بررسی مشکلات و موانع سرمایه‌گذاری خارجی در کشور با رویکرد خرد و مصداقی پرداخته است. همچنین، کلیه موانع و مشکلات پیش‌روی طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی موصوف را شناسایی و سپس مورد پالایش و ارزیابی قرار داده است.

با توجه به میزان مشکلات شناسایی شده و درگیری شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران خارجی با مشکلات متعدد و تأثیرگذاری این مشکلات بر فعالیت طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی، این نتیجه حاصل شد که هر چند متغیرهای بین‌المللی و موانع ومشکلات خارجی، در عدم موفقیت کشور جهت جذب سرمایه‌های خارجی مؤثر بوده ولی تأثیر موانع و مشکلات مطرح شده داخلی به حدی زیاد بوده است که درصورت عدم وجود مشکلات خارجی، مشکلات داخلی همچنان راه رشد سرمایه‌گذاری خارجی را می‌بندد.

اگر چنانچه نگاهی به سرمایه‌گذاری‌های مصوب در طی سال‌های گذشته داشته باشیم، ملاحظه می‌کنیم که تعداد زیادی از طرح‌های یادشده که فرایندهای اداری اخذ مجوزهای مقدماتی و اصلی را طی کرده و حتی بخشی از سرمایه خارجی مورد نیاز را وارد کشور کرده‌اند به سبب بروز مشکلات و موانع متعدد داخلی پیش‌روی آنها، با توقف فعالیت مواجه شده و موفقیتی در این زمینه حاصل نکرده‌اند. بنابراین، این نتیجه حاصل شد که رفع مشکلات و موانع خارجی سرمایه‌گذاری خارجی برای موفقیت در این زمینه شرط لازم محسوب می‌شود ولی شرط کافی نیست.

موانع خارجی سرمایه‌گذاری تاثیر منفی خود را بیشتر بر روی سرمایه‌گذارانی می‌گذارند که به دنبال اتخاذ تصمیم برای سرمایه‌گذاری در ایران هستند و چه بسا در صورت نبود این مشکلات، برخی از این سرمایه‌گذاران به نتیجه قطعی برای سرمایه‌گذاری در ایران نرسند و تاثیر منفی موانع خارجی،

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

بیشتر بر روی احتمالات سرمایه‌گذاری بوده و این موانع در واقع بر سرمایه‌گذاران خارجی بالقوه که ممکن است به بالفعل تبدیل شوند، اثر منفی می‌گذارند. در حالی‌که مشکلات داخلی بر سرمایه‌گذاری خارجی موجود و بالفعل اثر منفی می‌گذارند و مانع فعالیت سرمایه‌گذارانی می‌شود که تصمیم قطعی برای سرمایه‌گذاری در ایران گرفته و وارد فضای کسب و کار کشور شده‌اند. لذا اهمیت موانع و مشکلات داخلی نسبت به موانع خارجی بیشتر بوده و چنانچه یک سرمایه‌گذار از موانع خارجی نیز رد شود، با موانع‌داخلی مواجه شده و شکست می‌خورد.

به عبارت دیگر، در حال حاضر دو نوع سد و مانع پیش‌روی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران وجود دارد که احتمال عبور از سد و مانع اول (مانع خارجی) وجود دارد ولی عبور از مانع و سد بعدی (مانع داخلی) بسیار سخت بوده و احتمال عبور از این مشکلات و، در نتیجه، موفقیت در سرمایه‌گذاری کمتر است. بنابراین درست است که برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در کشور هم موانع خارجی و هم موانع داخلی تأثیرگذار بوده و در صورت رفع هر دو نوع موانع، می‌توانیم شاهد جهش چشمگیر سرمایه‌گذاری خارجی در کشور باشیم. ولیکن هدف این بررسی توجه دادن مسئولان و سیاست‌گذاران کشور به داخل است یعنی در شرایطی که موانع خارجی سرمایه‌گذاری خارجی به عوامل و شاخص‌های سیاسی و بین-المللی مرتبط است، توجه و نگرش به مشکلات و موانع داخلی جذب سرمایه‌گذاری خارجی ضروری و واجب بوده و در صورت رفع این مشکلات به‌رغم باقیماندن مشکلات و موانع خارجی می‌توان نتایج مثبتی حاصل کرد و رشد سرمایه‌گذاری خارجی در شرایط فعلی را نیز سبب شد.

بنابراین، این پژوهش، موانع و مشکلات داخلی اعم از رکود حاکم بر فضای کسب و کار کشور، نبود زیرساخت‌های مناسب توسعه‌ای، مشکلات و موانع اجرایی و بوروکراسی زاید اداری و ... را عوامل اصلی عدم موفقیت ایران در جذب سرمایه گذاری خارجی معرفی کرده است.

منابع

برانسون، ویلیام اچ (۱۳۷۲)، *تئوری‌ها وسیاست‌های اقتصاد کلان*، ترجمه عباس شاکری، تهران: نشر نی.

بهنام مجتهدی، ایرج (مرداد و شهریور ۱۳۷۳)، "شرکت‌های چندملیتی در صحنه اقتصاد جهانی"، *مجله اطلاعات سیاسی- اقتصادی*، شماره ۸۳ و ۸۴، ص ۱۰۰.

ـــــــــ (مهر و آبان ۱۳۷۳)، "شرکت‌های چندملیتی در صحنه اقتصاد جهان، آثار سرمایه‌گذاری در کشورهای در حال توسعه"، *مجله اطلاعات سیاسی- اقتصادی*، شماره ۸۵ و ۸۶، ص ۱۱۲ .

پورمقیم، سیدجواد (۱۳۷۵)، *تجارت بین الملل: نظریه ها و سیاست های بازرگانی*، تهران» نشر نی.

جمالی، احمد و همکاران (۱۳۸۹)،*سرمایه گذاری خارجی: مفاهیم، تئوری‌ها و روش‌ها*، تهران: نشر آبگین رایان.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

جهانگرد، فاطمه و شیرمرد، روح‌اله (آذر ۱۳۹۲)، "بررسی اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر تولید ناخالص داخلی در ایران"، *اولین همایش الکترونیکی ملی چشم انداز اقتصاد ایران با رویکرد حمایت از تولید ملی*.

جهانگیر، منصور (۱۳۷۷)، *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸*، تهران: نشر دوران.

حسین زاده بحرینی، محمدحسین (پاییز و زمستان ۱۳۸۳)، "بررسی عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران"، *دوفصلنامه جستارهای اقتصادی*، دوره ۱ ، شماره ۲، صص ۱۵۶-۱۰۹.

حضی‌نیا، ناصر (۱۳۸۹)، "نقش شرکت‌های چندملیتی در اقتصاد بین‌الملل"، *دنیای اقتصاد*، شماره ۲۰۸۱، ص ۲۸ .

خلیلی عراقی، منصور و سلیمی شندی، رقیه (پاییز ۱۳۹۳)، "رابطه بین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، توسعه مالی و رشد اقتصادی: مطالعه موردی کشورهای منتخب آسیایی"، *فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، سال ۲۲، شماره ۷۱، صص ۱۵۶-۱۴۳.

دارینی، مهدی (شهریور و مهر ۱۳۹۰)، "بررسی موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران"، *صنعت و کارافرینی*، شماره ۶۱ .

رضایی، محمدقاسم؛ سبزرو، محبوبه و رضایی پور، محمد (زمستان ۱۳۹۲)، "آزمون اثرات مشوق‌های مالیاتی (شواهدی در ایجاد رقابت مالیات، جذب سرمایه‌گذاری و افزایش رشد اقتصادی)"، *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*، سال ۱۳، شماره ۵۱، صص ۱۸۷-۱۶۳.

رهبر، فرهاد؛ مظفری خامنه، فرشید و محمدی، شاپور (زمستان ۱۳۸۶)، "موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران"، *مجلهٔ تحقیقات اقتصادی*، شمارهٔ ۸۱ ، ص ۱۱۶.

سالواتوره، دومینیک (۱۳۷۲)، *نظریه‌ها و سیاستهای اقتصاد بین‌الملل*، ترجمه حمیدرضا ارباب، تهران: نشر نی.

سرافراز، لیلا (مهر و آبان ۱۳۸۲)، "اصلاحات اقتصادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران"، *مجله اطلاعات سیاسی- اقتصادی*، شماره ۱۹۴-۱۹۳، صص ۲۰۷-۲۰۰.

سید نورانی، سیدمحمدرضا (زمستان ۱۳۷۸)، "اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر تقاضای کل اقتصاد"، *فصلنامه آینده‌پژوهی مدیریت*، دوره ۱۰، شماره ۴ (پیاپی ۴۳)، صص ۹۳-۶۹ .

شاه‌آبادی، ابوالفضل و محمودی، عبدالله (۱۳۸۵)، "تعیین‌کننده‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران"، *فصلنامه جستارهای اقتصادی*، شماره ۵، صص ۱۲۵-۸۹ .

ضیایی بیگدلی، محمدتقی، کشاورزیان پیوستی، اکبر (تابستان ۱۳۸۵)، "نقش تسهیلات بانکی در سرمایه‌گذاری خصوصی ایران"، *پژوهشنامه اقتصادی*، شماره ۲۱، صص ۲۶۴-۲۲۹ .

علیشیری، بهروز و شمس عراقی، شراگیم (تابستان ۱۳۹۲)، "تأمین منابع مالی و سرمایه‌گذاری خارجی: مبانی، الزامات، اقدامات و دستاوردها"، *فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی*، شماره ۲، صص۸۴-۴۳ .

قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه (مصوب ۱۳۷۵) .

قانون و آیین نامه اجرایی مربوط به تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱ با آخرین اصلاحات (۱۳۸۴)، سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، تهران: انتشارات نقش جهان.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]

کاظمی، آوا (۱۳۸۴)، *سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران بعد از ۱۹۹۲ با تأکید بر سرمایه‌گذاری مستقیم اروپایی*، رساله کارشناسی ارشد، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه.

گروه نویسندگان (۱۳۷۴)، *سرمایه‌های فیزیکی خارجی و روش‌های جذب آن*، تهران: معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، تهران: چاپ اول.

مرزبان، حسین و نجاتی، مهدی (۱۳۹۱)، "اثر سرریز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و نقش قابلیت جذب بنگاه‌های داخلی در بخش صنعت: مورد ایران (۱۳۸۶-۱۳۷۶)"، *مجله تحقیقات اقتصادی*، دوره ۴۷، شماره ۴، صص ۲۱۹-۲۰۱.

هژبر کیانی، کامبیز و سبزی، کیومرث (پاییز ۱۳۸۵)، "تخمین تابع عرضه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران"، *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*، شماره ۲۲، صص ۲۰۴-۱۶۱.

Aharoni, Yair (1966), *The Foreign Investment Decision Process*, Boston: Division of Research, Harvard Business School.

Barclay, Lou Anne A. (2000), *Foreign Direct Investment in Emerging Economies: Corporate Strategy and Investment Behaviour in the Caribbean*", Published by Routledge, London, PP. 29-38.

Bennett, Leroy (1991), *International Organizations: Principles and Issues*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, p. 264.

Denisia, Vintila, (2010), "Foreign Direct Investment Theories: An Overview of the Main FDI Theories", *European Journal of Interdisciplinary Studies*, issue 3, Pp.55-56.

Dunning, J. H. (2001), "The Eclectic (OLE) Paradigm of International Production: Past, Present and Future", *International Journal of Economics*, 8(2), PP. 173-190.

Emmort, Bill (1993), *A Survey of Multinationals*", The Economist.

Hymer, S. H. (1976), *The International Corporation of National Firm: A Survey of Direct Foreign Investment*", Cambridge: The MIT Press.

Jackson, Tony (1993), "Multinational take as world economic force", *Financial Times*.

Johanson Jan and Vahlne Jan Erik (1990), "The Mechanism of Internationalization", *International Marketing Review*, 7(4), P.12

Kojima, K. (1973), "A Macroeconomic Approach to Foreign Direct Investment", *Hitotsubashi Journal of Economics*, Vol.14, pp. 1-21.

Moon, H. C.; Rugman, A. M. and Verbeke, A. (1995), *'A generalized double diamond approach to international competitiveness*, *Research in global strategic management: Volume 5: Beyond the diamond*, Emerald Group Publishing Limited, pp. 97 – 114 .

Ozawa, T. (1979), "International Investment and Industrial Structure: New Theoretical Implications from the Japanese Experience". *Oxford Economic Papers*, Vol.31, pp. 72-92.

Pitts, E. & Lagnevik, M. (1998), *What Determines Food Industry Competitiveness*? *In: Trail W. Bruce, Pitts E. (eds.), Competitiveness in the Food Industry*, London: Blackie Academic & Professional, Pp.17-20.

Vernon, R. (1966), "International Investment and International Trade in the Product Cycle", *Quarterly Journal of Economics*, 80, pp.190-207.

سایت‌های اینترنتی

www.economist.com
www.fa.wikipedia.org
www.investiniran.ir
www.unctad.org
www.worldbank.org

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-11-26]